

11. 20.
382
SPRAWA

z PIĘCIOLETNIEGO URZĘDOWANIA
IZBY EDUKACYJNÉY,

zdana

przez JOZEFĄ LIPINSKIEGO, Sekretarza Je-
neralnego téżże Izby.

Na posiedzeniu publiczném przy uroczystém roz-
wiązaniu przez JW. Ministra Spraw Wewn.
Izby Edukacyjnój, a w prowadzeniu
DYREKCYI.

na Dniu 7 Stycznia.

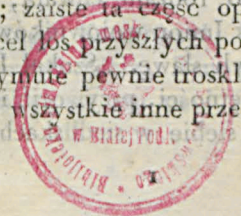
Dotk. A
Znak 476
Dz. kaw. 1864

№ 1642

Mówić o staraniu, które Rząd, które Magistratura od Niego ustanowiona podjęła w celu wychowania publicznego, jest to mówić o tem, co najmocniéj Publiczność Narodową zajmować i co iá najczuléj dotykać może. Ktoż bowiem z Obywatelów nie pokładał swego w przyszłym Ojczyzny szczęściu? Kto z Polaków nie poświęcał w tych ostatnich, zwłaszcza i trudnych dla niéy czasach, własnego i obecnego dobra słodkiéj nadziei dalszéj Narodu pomysłności i sławy?

Izba Edukacyyna przeięta świętością obowiązków swoich, chlubném siebie od Rządu wezwaniem do pieczy nad wychowanie m publiczném, do starań około ukształcenia wzrastającego Polaków Rodu i zapewnienia dalszych kraiu nadziei, kończąc pięć-letnie urzędowanie, a które na głos Ojczyzny, na zawołanie Narodowego Rządu, od pierwszych chwil wskrzeszenia iego, z gorliwością obywatelskiéj przyięła; za najmilszą poczytuie powinność w obliczu powszechności zdać sprawę z usiłowań i czynów, dla dopełnienia tak w aźnego celu podiętych. A iezeli czasowym zaradzaiące potrzebom Rządowe uchwały dotykaiąc Obywateli, czule ich uwagę zwracaią; zaiste ta część opieki Rządowej, która ma za cel los przyszłych pokoleń tyle wyższą umysły zajmuié pownie troskliwością, ile miłość potomstwa wszystkie inne przechodzi uczucia.

Przebiegając dzieje Narodu naszego, z chlubą przekonać się możemy, iż wychowanie młodzieży za najważniejszą potrzebę kraiu uznane, żadnemu innemu Oyców naszych nie ustępowała staraniu. Obrona kraiu i edukacya publiczna, zawsze gotowych do czynienia natchętniejszych ofiar znajdowały Polaków.

Dowodzą téj prawdy; nie tylko wspaniałe Królów nadania, ale i szczodre szczególnych obywatelów po całym Polsce ofiary, którymi obdarzali Instytucyę wychowaniu poświęcone, a dobra zakonu Jezuitów, w którego rękach była Instrukcyja publiczna, choć w małej części od zguby zachowane, składają jeszcze posag właściwy Edukacyi Publicznej i znaczną część iéj funduszów (a). Wyrywawszy od zniszczenia zabezpieczyła ie przyczyną obywatelską, w czasie najsmutniejszym dzieiów naszych, a na zwaliskach Zakonu trudniącego się edukacyą, podniosła pierwszym dla obcych wzorem, Magistraturę nad wychowaniem przełożoną.

Zdając sprawę z dzisiejszego edukacyi publicznej stanu, wypada z samego rzeczy porządku wstecz nieco zwrócić uwagę, i choć w krótkości poprzedzających edukacyi dotknąć dzieiów. Kwitnęły nauki w Polsce, kwitnącej potęgą i wszelkiego rodzaju chwałą; Imiona uczonych słynęły obok Imion wojowników naszych, wielu tę dwoiłą łączyli sławę. Szukał Rodak wszędzie nauki i umiejętności, przywoził ie, a nakoniec znajdował ie u siebie w siedliskach, które im zbudował, i

gdzie z niemniejszym, iak gdziekolwiek bądź przebywały pożytkiem i sławą. Wtedy Narod nasz w równi idąc z innymi, nie ustępował żadnemu w oświeceni, w posiadaniu nauk, iak nie ustępował w wziętości, potędze i obfitości. Ten stan, iakiegoż za ciągłym z wiekami postępem nierokował owocu? gdyby nagle wzrost światła przerwany nie został wprowadzeniem błędnej i ciemnej Instrukcyi publicznej.

Początek nierządu i osłabienia potęgi zszedł się w dziejach naszych w jednej epoce z początkiem upadku nauk. Wzrastały ciągłym postępem nierząd, klęski i niewiadomość, prowadząc do największego, iakie Narod kiedy spotkać mogło nieszczęścia. Światło jednak powszechne wieku przeblisnęło ciemności, znane było oświeceniem prawdziwe nieszczęście źródło. Chwycili się gorliwie i zrećnie pierwszej sposobności wprowadzenia czystego światła, sposobności, którą los im podał w czasie największych klęsk narodowych, iak gdyby dla założenia przy samym upadku, zawiązku przyszłego powstania, i dla ukształcenia wczesnego pokoleń, które Polaków odrodzić miały — Początek panowania STANISŁAWA AUGUSTA oznaczony był założeniem szkoły Rycerskiej, a Sejm pierwszego podziału, Ustawą Magistratury nad wychowaniem przełożonej.

Ustanowienie téj pamiętnej Kommissyi, iéj godne wdzięczności narodowej dzieła, stanowiąc będą w dziejach naszych epokę powrotu nauk i oświecenia narodowego.

Odebrana pod opiekę Rządową, wydobyta z ciemności przesadów, w której od dwóch wieków zostawała Instrukcyja publiczna, z przytłumieniem w narodzie wszelkich oblicie od natury nadanych mu zdolności, śpiesznym krokiem (b) zdążyła do stopnia Instytutów kolejnym wzrostem nauk udoskonalonych.

Nagły tych szczęśliwych edukacyi odmian w narodzie skutek okazał się, w mniemaniach, czynach i czuciach tego pokolenia, które poznawszy Rządowe przesady, winę przodków i ich błędy, one poprawić i Ojczyznę od zguby, do której ją też błędy przywiodły, cnotą i poświęceniem się obywatelskiem bronić i zachować usiłowało. — Sejm Konstytucyyny, w którego ustawach światło wieku w tak świetnym okazało się blasku, na którym prawa przyrodzone, prawidła sprawiedliwości i porządku, nie w mniemaniu tylko, ale w ustawach zaisniały, na którym miłość dobra publicznego z taką wyższością walczyła z dawnym zepsuciem; Sejm ten i następne po nim smutne, lecz nieśmiertelną sławę Polakom po zgonie nawet ich ojczyzny przynoszące dzieje, okazują powszechny wzrost oświecenia, a uwaga nad tem, dale poznać widocznie, iak wielki, iak prosty wpływ edukacyja publiczna, ma na los narodów.

Od wystawienia iaki był stan, iaki los edukacyi w częściach podzielonego kraiu, uwalnia nas świadectwo obecnych nam dzieiów. Należy iednak wspomnieć o stanie edukacyi, w iakim ją znalazła

Izba Edukacyyna w tych kraiach, w których obięła opiekę nad wychowaniem publicznem.

Należy się Rządowi Pruskiemu tę oddadź sprawiedliwość, iż nie było mniemaniem iego zasadać władzy i iey bezpieczeństwa na niewiadomości podległego mu ludu; oświecenie nie tylko wyższych, ale i niższych klass stawało się przedmiotem powolnych starań iego skierowanych do celu iego polityki.

Rząd ten zakładając wiele na flosowaniu edukacyi publiczney do dalszych tak względem mieszkańców, iak i kraiu swoich widoków, zasięgał względem środków rady uczonych swoich. Wyślani znaiomi z pracy dla edukacyi uczeni *Meierotto* i *Gedyke*, kolejno zwiedzając ten kray, zastanawiali się nad planem, który od niego miał być przyięty.

Lecz nim o czynach tego Rządu względem edukacyi powiemy, wspomnieć naprzód należy o tem, co jest zasada wszelkich ustaw, i czém w każdym przedsięwzięciu naczelnie zaiąć się wypada to jest o funduszach.

Winniśmy Rządowi temu zachowanie wcałości zakładnych i pierwiastkowych edukacyi nadań i zapisów, których od celu swojego nie odwrócił, ale raczcy odosobnieniem tak funduszów, iako też i dochodów, do oddzielnych kass szkolnych wpływających, od wszelkiego wypadku zabezpieczyć usiłował.

Fundusz posagowy edukacyi w tym kraiu tak z opłat z dóbr po-Jezuickich, na wieczną dzierżawę

wę z warunkami prawem zabezpieczonemi w czasie Seymu roku 1775 rozdanych, iako i z procentu summ po tymże Zakonie na dobrach obywatelskich lokowanych, wynosi rocznego dochodu złotych pol: 363,555. gr: 29.

Rząd przesyła przeznaczając edukacyi spadki po zgasłych lub zniesionych Zakonach, toż zastępując obowiązki dóbr duchownych na skarb zajętych; wspierając oraz fundusz edukacyjny w tych miejscach, gdzie się niedostarczającym okazał, powiększył go summą na Departamenta podzieloną zł: pol: 359,817. gr: 23. (c). Przydał jeszcze opłaty czwartę części rocznego dochodu z Probostw i Plebanii od duchownych, one otrzymujących.

Ze zaś dla przywiedzenia do zamierzonego od siebie stanu edukacyi, ten fundusz dostarczającym być nie uznał, oszczędzone na każdym etacie summy składając na hipotekach dóbr Ziemskich corocznem procentów w summę obracaniem rosnące, z powolnym czasem na wzniesienie Instytutów w tym kraju potrzebnych przeznaczał.

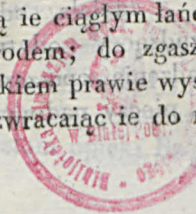
Wszakże mimo powiększonych przychodów, wiele brakowało w tym kraju do uzupełnienia w nim potrzebnych edukacyjnych ustaw.

Wzniesienie Liceum w Warszawie (d) i dwóch Korpusów Kadeckich, jest najważniejszym tego Rządu dziełem. Zaprowadził Gimnazjum Poznańskie i urządził nieco Płockie. Innym zaś wszystkim po całym kraju zdawna będącym Szkołom, iako po smutnym stanie, w którym je Izba Edukacyjna znalazła, wnosić należy, do czasu pewnie za-

prowadzenia odmian trwać tylko dozwolił. Niektórym nawet, a mianowicie Szkołom szanownego Zgromadzenia XX. Piarów, któremu dla jego narodowości i ducha obywatelskiego nie sprzyjał, zmniejszywszy lub odjąwszy fundusze, upadł nie zabronił.

Plan nauk w Szkołach od Rządu Pruskiego urządzonych, byłby zaiste pożytecznym, lecz tenże Rząd korzyść z starań swoich sam mniejszą uczynił, zaprowadzając wszystkie nauki w języku obcym dla Narodu kochającego własny, a który w wzgardzie i odrzuceniu narodowej mowy, dostrzegając myśli i zamiaru Rządu, powziął powszechny wstręt do szkół od niego urządzonych, który okazywał się wzmniejszeniu liczby uczniów, w miarę tę, iako się za bytu dawniejszego Polski we wszystkich szkołach okazywała. Urządzenie szkół w kraju na prawym brzegu Wisły w Departamentach Płockim i Łomżyńskim, tem zupełnię dalszemu zostawił czasowi. (e).

Ustawa szkół Rycerskich zaprowadzona w duchu dalszych jego widoków, nayprościę do nich zmierzać zdawała się. — Dwie te szkoły w Kaliszu i Chełmnie początkowych nauk dla dzieci prawie od kolebki kosztem Rządowym wychowujących się, mieszcząc z łona matek wziętą młodzież, służyć miały do przerwania w nowem pokoleniu tych wrzeń i pamiątek, które łączą je ciągłym łańcuchem z poprzedzającym Ojców rodem; do zgaszenia w młodocianych sercach z mlekiem prawie wyssanych dla Narodu swego uczuć, zwracając je do nowego

Rządu, do zatarcia zwolna (jeżeli to być może) cechy rodowitości.

Czyli ten zamiar Rządu trafnie od niego był powzięty, czyli zamysł przeistoczenia Narodu jest podobnym, nie tu miejsce rozwagi. Pewną jest rzeczą, iż ten duch wydawał się we wszystkich edukacyjnych tego Rządu ustawach. Ten cel okazał się nawet w zaprowadzeniu szkół dla ludu; w ustawie ze wszęch miar chwalebnej i pożytecznej, której iednak uskutecznienie z tém większą przychodziło trudnością i oporem, że lud niepoymujący ieszcze pożytku, zaczął od powzięcia wstępu ku naukom, dawanym od Nauczycieli cudzoziemców.

Nadszedł czas zmiany Rządowej; Zwycięzca Narodów zwalczwszy potęgę, która kray ten mocą tylko w podległości sobie dzierżyć zdołała, nim go oddał pod Rząd Króla iednomyślnym ślubem od Narodu pragnionego, poruczył go tymczasowie pod Rząd własnych iego Obywateli.

Jakiż inny przedmiot mógł być celem pierwszych i troskliwszych starań Rządu z rodaków złożonego; iak Edukacya publiczna? Jaka sprawa wśród tak nagłych i gwałtownych kraiu potrzeb; w owym czasie wzmaganie się sił Narodowych, dobiwania się udzielnosci i wskrzeszenia oyczystego Rządu, zdołała odwrócić baczność Kommissyi Rządzącej od troskliwego i nayrychleyszego zaradzenia opuszczonej, wpośród zmiany Rządowej, pieczy nad wychowaniem publicznem.

Nie spóźniła się Kommissya Rządząca; lecz pierwszą Uchwałą swoją utworzyła władzę nad Instrukcyą publiczną.

Powołana do pieczy nad wychowaniem narodowej młodzieży Izba Edukacyyna, rozpoczynszy Urzędowanie w czasie wojennego zaburzenia, widziała smutne skutki, iakie wojna ustawom naypożyteczniejszym, a mianowicie wychowaniu publicznemu przynosi. Nim więc iakiekolwiek poprawy przedsięwziąć mogła, naypierwsze iey trzeba byłołożyć starania na wstrzymanie od upadku, a długie prace, na powrócenie Instytutów do stanu, w którym przed wojną zostawały; co było głównym iey ówczasowego od Rządu wezwania celem.

Kto zna, iakię spokojności, iak troskliwéy Rządu opieki, iak regularnego funduszów wpływu wymagaia wszelkie wychowaniu publicznemu poświęcone Ustawy; iak naymnięsze wzruszenie, niepewność i o los przyszły troskliwość, one wstrząsa i do upadku skłania; ziąką trudnością przychodzi ie podnieść, ożywić, co z klubów wyszło, w karby wprowadzić; ten łatwo poiąć zdoła, iaką przerwę w naukach i rozprężenie Ustaw przynieść musiała sama zmiana Rządu, wzbudzaiąc niepokoynosc i niepewność dalszych starań i boiazń odmian. Zabięła Izba Edukacyyna upadkowi i stracie, ogłoszeniem przyiętego od siebie prawidła, utrzymania rzeczy w stanie, w iakim były, nim czas poda sposoby i wskaże potrzebę polepszenia; zwiastowaniem oraz Nauczycielom opieki Rządo-

wę i zachęceniem ich do pełnienia gorliwego obowiązku swoich.

Ale w czasie burzliwym zadane spokojnym ustawom ciosy, nie łatwo zagoić się dają. Poświęca wojna nayszanowniejsze w pokoju Instytutu, przemieniającym, ale nagłym swoim potrzebom. Często gwałtowność wypadków, czasem nawet mniejsza na ów czas na nie uwaga ruynuje jednym razem długą pracą wzniesione i drogie w pokoju ustanowienia.

A jeżeli znakomitsze Instytutu Szkół wyższych wielką przez zabranie gmachów szkolnych na potrzeby wojskowe, szkodę i zruynowanie poniosły; coż mówić o rodzący się ledwo w kraju naszym Ustawie szkół dla Ludu? której zupełnemu upadkowi, iak nayskorzcy zaradzić należało.

Kommissya Rządząca potwierdziwszy przychody, które edukacyi za Rządu przeszłego przeznaczone były, oddała je pod zarządzenie Magistratury nad wychowaniem przełożony. Utrzymała się Izba Edukacyjna z temi samymi sposobami, które służyły w spokojnych okolicznościach, w obowiązku wystarczania nowym i znaczniejszym kosztem.

Edukacya wychodząc z rąk Rządu obcego, wracała pod macierzyńską narodowę Zwierzchność opiekę, która dobrem iey zaiąć się troskliwie czuła chęć i obowiązek. Należało od wojny zadane naprawić uszkodzenia, zachęcić i ożywić podupadłe Instytutu, podnieść zaniedbane, brakujące utworzyć. Szkoły do czasu od przeszłego

Rządu oczekujące przyrzczonego podniesienia, okolice szkół pozbawione, widziały czas, w którym z większym prawem od oyczystego Rządu spodziewać się mogły skutku życzeń swoich.

Nauczyciele otwarte mając pole dotworzących się w rozmaitych Władzach krajowych miejsc i Urzędów, opuszczać mogli szanowne i ważne dla kraju publiczne nauczycieli, ale mniej zyskowne obowiązki, gdyby Zwierzchność Edukacyjna nie starała się była, przyzwoitą, zgodną z ich potrzebami, z zaernością stanu, a należą oszczędnością funduszków, opatrzyć ich nagrodą, i odwrócić ten niedostatek pierwszych potrzeb, który przy powiększonej wszech rzeczy drogości, w wielu miejscach był Nauczycieli smutnym i gorszącym udziałem (f).

Departament Bydgoski i Łomżyński ze Szkół wyższych zupełnie ogołoconemi były. Rząd przeszły mimo Gimnazjum w Białymstoku, zamyślał o podniesieniu Szkół wyższych w Sejnach, tém więcej Izba Edukacyjna potrzebę tego widziała, iż obywatele wzdłuż Niemna zamieszkali, w ościenych Prusiech, lub w kraich Panowaniu Rossyjskiemu podległych, nauk dla młodzieży swojej szukać byli zniewolonemi. Korzystając z gmachu klasztoru dawniey XX. Dominikanów, a już od Rządu zesłego na Szkoły w części wyporządzonego, po ukończeniu wewnętrznego przysposobienia, Izba Edukacyjna Szkołę Departamentową w Sejnach podniosła (g), która na dniu 28 Lutego 1809 roku publicznie otworzoną została.

Toruń miasto z liczby znaczniejszych w kraju naszym, które kwitujące dawniej posiadało Szkoły, oyczyzna *Kopernika* i tylu uczonych, nie miało teraz Szkół, iakie należą mieyscu znakomitemu ludnością, przemysłem i handlem mieszkańców; z zadziwieniem znalazła Izba Edukacyjna w równym opuszczeniu nauki, iak i mieyscowe fundusze, tych część upadła, część na inny cel obrócona, a największa od dawności zaległa. Najasniwszy Pan za przelożeniem Izby Edukacyjnój Dekretem swoim wsparł fundusze Szkół Toruńskich; Izba Edukacyjna za przesłaniem Rektora (*h*) i nowych Nauczycieli, te szkoły podniosła.

Obywatele Departamentu Bydgoskiego żądali Szkół wyższych. Departament ten zaludniony w większej części mieszkańcami niemówiącemi językiem Rządowym, wymagał większej względem nauk pieczołowitości i zaprowadzenia ich dla dobra samych Obywateli w języku krajowym. Szkoły więc w Bydgoszczy za staraniem Prefekta i składką początkową Obywatelów, a za pozyskaniem przez Izbę Edukacyjną Dekretu J.K. Mci, przeznaczającego na wsparcie ich zł: pol: 13,000 rocznie, w roku ieszcze 1809 zafundowane zostały.

W Łomży należało podnieść upadłe Szkoły, lecz założenie tam stolicy Departamentu, sprawiło zajęcie gmachów szkolnych na umieszczenie Magistratur krajowych. Izba Edukacyjna przeniosła szkoły stamtąd do Szczucina w ludniejszą okolicę, opatruiąc ie znaczniejszym funduszem i pomnożeniem Nauczycielów. (*i*).

Ludniejsze nad inne mniejsze miasta nasze, mające licznie w okolicy mieszkających obywateli, pograniczne miasto Wschowa, mieszcząc z dawna obszerny gmach szkolny, niegdyś licznym służący szkołom, zasługiwało na wyższe, niżli początkowe, iak dotąd szkoły. Dogadanie w potrzebie i usilnemu w okolicy osiadłych Obywatelów żądaniu, Szkoły Wydziałowe w tém mieście na dniu 1 Stycznia 1811 r. są otworzone.

Instytut szczególnemu celowi i dobroczynności przez JX. Kosmowskiego dla dobra rodziny jego i ubogich, w Trzemesznie założony i uposażony, stając się razem dla okolicznych mieszkańców Instytutem publicznym, szczególniejszój wzywał opieki; fundusze jego zawikłane i podupadłe, a nauki zaniedbane, przestały były odpowiadać zamiarowi fundatora i użyteczności publicznej. Fundusz zatem wyjaśniony, urządzony i starowniejszemu dozorowi poruczony, a nauki z zaprowadzeniem in-szych Nauczycielów na nowo prawie podniesione zostały.

W tych, iak i dawniej zaprowadzonych szkołach, powracając Izba Edukacyjna Nauki językowi oyczystemu, zdatnych Rodaków do katedr szkolnych, na mieysca według potrzeby wezwiała. Szkoły mianowicie Rycerskie powierzone bydz musiały rodowitym Polakom, którzyby ducha narodowego i miłość Oyczyzny, w serca młodzieży przelać mogli.

Nie chciała jednak utracić dla kraju szacownych i biegłych w naukach cudzoziemców, których ra-

częć dla niego pozyskać należało. Cieszyć się może nabyciem wielu zacnych Nauczycieli, którzy ufnie szacującemu zasługi Narodowi, nie opuszczając przyjętych obowiązków, talenta i prace swoje, przysobioney poświęcili Ojczyźnie, przykładając się nawet mimo trudności, iaka jest w późniejszym wieku, do nabycia narodowey mowy. (j).

Lecz nieobecne tylko, ale i przyszłe przewidywać i opatrywać należało potrzeby. Widziała Izba Edukacyyna, do iakiego celu wszystkie kierować powinna była starania, i iak wielkim było dla nięć obowiązkiem zdążać do tego, aby z czasem młodzież Polska, w własnym kraju te wszystkie znajdowała nauki, których nabycia w obcym szukać zniewoloną była.

Wcześniej zatem znakomitszy zdatności młodzież na przyszłych Nauczycieli do wszystkich nauk sposobić przedsięwzięła. W tym celu ile ięć fundusze dozwoliły, trzech młodych Nauczycieli na matematykę, botanikę i rysunki do Paryża, iednego na mineralogię do sławnego *Wernera* w akademii *Freybergskiej*, iednego na chemię do *Berlina* wysłać pospieszyła (k).

Te mianowicie ofiatnie nauki chemii i górnictwa na osobliwszą zasługują troskliwość. Obficie od natury ziemi naszey nadane bogactwa, a które dobycia swego oczekują, wzbudzać powinny staranie Magistratury nad oświeceniem przełożoney do doskonalenia ziomków w umiejętnościach, które

ukryte wewnątrz ziemi plody poznawać i na korzyść kraiową obracać naucają.

Przy pomnażaniu się woyska naszego, widziała Izba Edukacyyna potrzebę opatrzenia go usposobionemi Lekarzami, a zatem założenia w Warszawie szkoły, w którejby się Rodacy do tęć posługi współ-obywatelom i woysku sposobić mogli. Szczupłość funduszów wystawiała do przedsięwzięcia tego niemałą trudność; ułatwiła ją gorliwość zacnych w tęć stolicy Lekarzów, którzy obywatelskie usługi swoje w kształceniu młodzieży dla dobra Ojczyzny i ludzkości, Izbie Edukacyynęć oświadczyli, i te do tąd gorliwie bez innęć pełnili nagrody, ciesząc się tą, która z szacunku i wdzięczności współ-obywateli i z własnego świadectwa, z dopełnienia szlachetnego czynu pochodzi. (l).

Z tęć Izba Edukacyyna korzystając ofiary, dwa domy do funduszu Edukacyynego należące dawnych szkół po-Jezuickich, temu postanowieniu przeznaczywszy, po otrzymaniu od J. K. Mci funduszu na koszt pierwszego założenia (m), szkołę tę na dniu 9. Października 1809. otworzyła.

Zostawione od Rządu przeszlego dwie Szkoły Rycerskie, poruczone zostały od Kommissyi Rządzącej Kommandantowi Jeneralnemu, co się tyce woyskowości; co się zaś ściaga do funduszów i przepisu nauk, oddane wspólnemu Kommandanta, wraz z Izbą Edukacyyną staraniu.

Te szkoły za czasów Rządu przeszłego przeznaczone wszelkiéy bez różnicy młodzieży, stały się teraz iedynie szkołami dla dzieci zasłużonych, a dla Ojczyzny zubożałych obywatelów. Tak Rząd dogadzaiąc potrzebę kształcenia młodych wojskowych, połączył razem obowiązek najtkliwszey nagrody poległym, lub dla kraiu z majątku wycutym; dzieci ich, stały się dziećmi Ojczyzny. Ta przeznaczając je do broni, do sianu ich ojców, korzysta z podanego im w dziedzictwie meztwa i przywiązania do kraiu.

Za czasów Rządu przeszłego domy te, do których od pierwszego dzieciństwa przyimowana była młodzież, i z których do wyższych domów kadetckich dojrzałe nieco wybierano dzieci, były raczej miejscem pielęgnowania, niż nauk; te bowiem nie żadnemu powołaniu w szczególności służące, lecz pierwiastkowemu wiekowi właściwe, dawane w nich były.

Izba Edukacyjna wraz z Kommandantem Jeneralnym, przeznaczając młodzież z nich wychodzącą, prosto na usługi kraiove, osądzili za potrzebę przeistoczyć te szkoły narzetelnie Rycerskie, do których młodzież w dziesięciu latach przyimowana, przynosząc już cząstkowe nauki w ciągu sześciu-letnim, wyższych nabywała umiejętności; w tym celu trzy nowo-ustanowieni Professorowie wyższych nauk; z potrzebnymi Metrami przydani zostali do dawnych Guwernerów; mających dozór nad młodzieżą i dających iéy początkowe znajomości.

Lecz

Lecz dopełniając dwoistego celu nagrody zasłużonych i usposobienia przyszłych wojskowych, osądzono za rzecz użyteczną, na większą liczbę obywatelów rozciągnąć korzyść dobrodzieystwa Rządowego i podadź im sposobność kształcenia synów do usługi Ojczyzny w stanie wojskowym. — Do liczby zatem 80 osób w każdéy z dwóch Szkół Rycerskich na koszcie publicznym utrzymywanych, przydano 40 młodzieży, których rodzice nie mając prawa do nagrody Rządowéy, mają prawo do pomocy w wychowaniu dzieci swoich. W szczupléy więc opłacie od nich, koszt tylko życia i odzieży iest policzonym. (n)

Regulament, organizacya wewnętrzna i obowiązki Officerów i Guwernerów od Kommandanta generalnego przepisane zostały. Poruszenia, obroty i ćwiczenia wojskowe, w liczbie ustanowionych nauk policzone, znajdują między niemi przeznaczone godziny, a broń ręczna stosowna do siły zakupiona i w używanie wprowadzona. W Kaliszu zaś od obywateli przytomnych na popisie, na znak ukontentowania darem najniłszym dla uczniów ofiarowana, służy do wprawy i do oswoienia się z iéy użyciem.

Plan nauk w Szkołach Rycerskich różnić się nie może od przyjętego dla Szkół Departamentowych, tylko przystosowaniem niektórych umiejętności do użycia wojskowego. Wszystkie bowiem nauki i wiadomości powszechné, równie w każdym stanie są konieczne, tryb w nich tylko, karność, i ćwiczenia znamienować mają Szko-

łę Rycerską. Ustawy zatem dążące do ukształcenia przymiotów człowiekowi rycerskiemu właściwych, do nadania mu znakomitej duszy i ciała krzepkości, stały się przepisów generalnego Komendanta i Izby Edukacyjnój szczególnym przedmiotem.

Te Instytuta nie w nadziei tylko, ale i w skutku wypłacają się krajowi, dostarczając pewną liczbę corocznie młodzieży narodowemu wojsku. A od roku 1808, w którym weszły pod dozor generalnego Komendanta i Izby Edukacyjnój, Szkoły obie przesłały Pułkom różnej broni liczbę 81 osób.

Oprócz Szkół szczególnemu powołaniu służących, oprócz starań zaprowadzenia wszelkich i znakomitym Klassom Towarzystwa potrzebnych nauk, widziała Izba Edukacyjna przed sobą ważne, a daleko większych i trudniejszych usiłowań wymagające dzieło.

Jaki jest obowiązek Rządu? i jakie kraju dobro z instrukcyi Ludu? rzecz rozwiązania nie potrzebuje. Możeż być albowiem iaka część społeczności zostawiona bez właściwej sobie instrukcyi? i akowaj klasa Obywatelów skazana na zupełną niewiadomość i zaniedbanie?

Gdyby ta rzecz wymagała objaśnienia, wyiaśniłyby ją naywidoczniéj słowa szanownego, a niewygasłej godnego pamięci Sekretarza dawnéj Kommissyi Edukacyjnój, w sprawie zdanéj przed STANISŁAWEM AUGUSTEM, z Dziel Towarzystwa Elementarnego. „Niemasz (mówił on) innego spo-

»sobu wyprowadzenia ludzi z ciemności i błędu, »i pochodzących naywięcéj z tego źródła wad i »występków, iak nowe pokolenia zaraz w początkach ich życia oświecać, drogę im cnoty »wskazywać, a czynną edukacyą serca do zamiłowania powinności ukształcać, i do wykonania obowiązków samym skutkiem i zwyczajem wprowadzić.“

Czuła Izba Edukacyjna, iak głównym, iak świętym dla Niéy było obowiązkiem zająć się iak naytroskliwiéj Instrukcyą Ludu, który Wyrokiem Wielkiego Narodów Prawodawcy do równości Praw Obywatelskich powrócony, stać się powinien godnym i sposobnym zupełnego z dobrem dla siebie i dla kraju, z tych Praw korzystania.

Kommissya Edukacyjna po urządzeniu we wszystkich Szkołach wyższych iednostaynych Nauk, bo zmierzających do ukształcenia iednéj znakomitszéj Klasy Obywatelów, zwróciła bacność tak godną oświeconego Rządu na Instrukcyą Ludu. Lecz te i wszystkie inne téj Kommissyi do dobra powszechnego zmierzające prace, klęskami krajowemi przerwane zostały. W pierwiastkowych usiłowaniach swoich, starała się ta Magistratura, zachęcić Proboszczów, duchownych Ludu Pasterzów. Wpóśród nich znalazła wprawdzie chętnych i gorliwych, lecz iéy zamiar powszechnego na Plebanów rozciągnięcia obowiązku, wiele oporu i niezwalczonych znalazłszy trudności, przekonał Izbę Edukacyjną doświadczeniem, iż tak ważna Kraju potrzeba, nie od chęci tylko ma zależeć, ale

stałsze wsparcie Rządu, obszerniejszą rozciągłość i pewną mieć powinna ustawę i urządzenie. Rząd Pruski wnosząc naprzód w mniejszych miasteczkach Szkoły z opłaty Towarzystwa, Szkoły swoje utrzymującego, z przyłożeniem się stale Garnizonu mających Pułków od dzieci wojskowych, rozciągając nawet ustawę tę do wiosek niektórych, założył tym sposobem pierwszą zasadę Szkół Elementarnych po Kraju.

Znała Izba Edukacyyna, iakiéy wtéy mierze Rząd Pruski doznawał trudności, wiedziała, iakiéy ją czekała. Zaprowadzić Szkoły dla Ludu mimo chęci jego, który jako nie poymiający pożytku, mieć jeszcze nie może; zniewolić go do przykładania się choć szczupłym nakładem w czasie tak trudnym i w stanie iego ubóstwa; Oto są zawady, wielkie zaiste wystawiające trudności. — Widziała ie Izba Edukacyyna, lecz widziała razem, iż dokonanie takiego dzieła, długiego lat przeciągu, a mianowicie stałego i powolnego w dążeniu do tego celu, wymaga usiłowania i wytrwałości.

Nayznaczniejsze fundusze Edukacyyne wydołaćby nie mogły, tak ogromnym kosztem. Chcąc zaprowadzić Szkoły dla Ludu, potrzeba, ażeby Towarzystwa w pewnym okręgu zakreślone, przykładały się do utrzymywania Szkoły dla własnéy młodzieży. — Urządzenie Izby Edukacyynéy wydane pod dniem 12tym Stycznia 1808 roku, wraz z Odezwą do Obywatelów, podaje sposób, jakim te Szkoły utrzymywane być mają. — Składki Włościan, ile być może najlepsze,

wsparte są pomocą Proboszczów, którzy przyłożeniem się swoim, dopełniają właściwego sobie obowiązku oświecenia ludu, wsparte ofiarą Dzieńców, którzy jako posiadający ziemię, i téey zdane do budowania płoty, wyznaczają miejsce na szkołę, i szczupły ogród z materiałem do wystawienia domu; a zastępując opatrzność dla ubogich i dla dzieci sług swoich, przydają szczupłą dla Nauczyciela w naturze nagrodę.

Wydając Izba Edukacyyna tę ustawę szkół wiejskich, Odezwą swoją wezwała do pomocy tych samych Polaków, którzy na pamiętnym Seymie wynosząc stan mieyski do równości praw Obywatelskich, zamierzali powrócenie wolności ludowi wiejskiemu. Nie zawiódła się w ufności i mniemaniu swoim, iż teraz z tą samą światłego obywatelstwa wielkomyślnością do oświecenia tegoż ludu przykładać się zecheją; i to chlubne popłynieniu trzech lat od wydania ustawy dadź może świadectwo, iż w różnych stronach Kraju, znalazła wspaniałych Dzieńców, gorliwych i przykładnych ludu Pasterzów; z których pierwsi budową, lub przeznaczeniem domów na szkoły, przydaniem ogrodu, a czasem opłatą Nauczycielów, szlachetną i dobroczynną do oświecenia ludu stałą się pomocą; drudzy namową, zachęceniem, osobistém nauczaniem i z własnych przychodów ofiarą, dopełniają właściwego sobie przeznaczenia; — Do czego od wyższych Władz Duchownych, iako to, mianowicie w Dyecezyi Płockiéy od pierwszego Pasterza, którego Pasterską ode-

zwę do Duchowieństwa, Izba Edukacyyna, drukiem do publiczney wiadomości podała, odbierając do naśladowania przykłady.

Nie można przecież twierdzić, iż zupełney z strony Ludu wiejskiego, Izba Edukacyyna względem téy ustawy doznała obojętności. Czysty rozsądek przyrodzony wskazuje czasem potrzebę uprawy rozumu; i wiele gminów i gromad chętnie przyięły ustawę, wiele dobrowolne między sobą ustanowiwszy opłaty, wniosły prośby, o nadesłanie żdatnych Nauczycielów. Niewylęcza Izba Edukacyyna ludu wyznania Moyżeszowego, tak u nas liczne, którego młodzież gdzie niegdzie wspólne bierze nauki.

Lecz szczególnięy winną jest oddadź to świadectwo wielu osobom do dozorów Powiatowych wezwanym, których Imiona na wzór do publiczney wiadomości podadź tylokrotnie miała sobie za miły obowiązek. Ci gorliwe starania swoje poświęcili rozkrzewieniu Szkół takowych po kraiu, zakreślając wszędzie Towarzystwa Szkolne, układając składki, wzywając Dziedziców i Proboszczów, a dobrowolne i bezpłatne w tym celu podejmując trudy, podróże i koszta. Praca ich z pożytkiem dla Edukacyi, chlubą jest dla Narodu posiadającego Obywatelów, którzy dla dobra kraiu i ludzkości, tyle poświęcać są gotowi.

Przynosi Izba Edukacyyna pracy tych cnotliwych Mężów, a starań gorliwych Prefektów, trzechletni owoc w liczbie rozkrzewionych Szkół po kraiu, które do dawnych od Rządu Pruskiego zapro-

wadzonych, a po ich upadku od Izby Edukacyynéy podniesionych, na nowo przydane zostały.

Nie chce Izba Edukacyyna umieszczać w liczbie podniesionych Szkół, tych, które lubo mają zakreślone Towarzystwa i rozdzielone opłaty, nie są jednak ieszcze zupełnie zaprowadzone, gdy im, albo domów, które się budują, albo Nauczycielów, albo iakowych potrzeb do otworzenia Szkoły ieszcze nie dostaie, lub z których otwarciem dla niedostatku i ubostwa włóścian do dalszego czasu wstrzymać się musiała. Te więc tylko policza, o których z rapportów i akt swoich wiadoma jest, iż się rzetelnie odbywają.

Równie nie rachuje blisko sześć set Szkołek Kolonistów, licznie w kraiu naszym osadzonych, gdyż takowych utrzymywanie, samemu temu Ludowi przyznać należy. Niemasz albowiem tak szczupłéy osady, któraby własnego nie miała Nauczyciela.

Wymieniać wszystkie miejsca Szkół zaprowadzonych, tak przez Rząd Pruski, iako i przez Izbę Edukacyyną, a czego dowody w aktach iey znajdują się, nie sądzi Izba Edukacyyna potrzebą: Ogólną więc w każdym Departamencie, tak w miastach iako i we wsiach, wymienia liczbę:

w Departamencie Warszawskim.

Za Rządu Pruskiego w miastach	15.
Ditto ditto we wsiach	14.
Za Rządu Polskiego przybyło w miastach	8.
Ditto ditto we wsiach	48.

w Departamencie Poznańskim.

Za Rządu Pruskiego w miastach 23.

Ditto ditto we wsiach 43.

Za Rządu Polskiego przybyło w miastach 42.

Ditto ditto we wsiach 53.

w Departamencie Kaliskim.

Za Rządu Pruskiego w miastach 14.

Ditto ditto we wsiach 16.

Za Rządu Polskiego przybyło w miastach 34.

Ditto ditto we wsiach 162.

w Departamencie Płockim.

Za Rządu Pruskiego w miastach 10.

Ditto ditto we wsiach 11.

Za Rządu Polskiego przybyło w miastach 5.

Ditto ditto we wsiach 20.

w Departamencie Bydgoskim.

Za Rządu Pruskiego w miastach 8.

Ditto ditto we wsiach wielka
liczba Szkół Kolonistów.

Za Rządu Polskiego przybyło w miastach 14.

Ditto ditto we wsiach 32.

w Departamencie Łomżyńskim.

Za Rządu Pruskiego w miastach 3.

Ditto ditto we wsiach 0.

Za Rządu Polskiego przybyło w miastach 18.

Ditto ditto we wsiach 60.

Ogółem dawniejszych 146.

Nowo ustanowionych 494. (o)

Liczba Szkół na nowo wzniesionych, gdy się zważy na trudność dzieła każdego przy jego pierwiastkach, na okoliczności czasowe, na rozmaite przeszkody, byłaby zadziwiająca, gdyby nie wiedziano, iak dzielnie ten zamiar wspierały pomoce i przykłady.

Nie uszła Oycowskiéy J. K. Mci o dobro kraiu tego troskliwosci staranność o oświecenie wzniesionych potrzebnych Ludu wiejskiego. Szkoły w dobrach do Korony należących, w większej części na nowo podniesione, obficie wszelkiemi potrzebami i porządkami opatrzone zostały; a przychody z dóbr tych od J. K. Mci na dobro kraiu tego poświęcane, choynie na oświecenie zamieszkałego w tych dobrach Ludu przeznaczone, czynné i gorliwéy w téy mierze Izbie Administracyjney do użycia na zaprowadzenie Szkół, oddane zostały.

Tak więc wielkie przykłady, gorliwość Władz Rządowych i wspaniałość szczególnych Obywatelów, zgodnie zachęcały i wspierały usiłowania Izby Edukacyjney, i najlepszą dają na przyszłość otuchę, iż w łatwiejszych okolicznościach, zamiar Rządu w zaprowadzeniu Szkół, naysposobniejszym skutkiem uwieńczony będzie.

Lecz nie sama nauka czytania i pisania jest celem założenia Szkół takowych, więcéy ukształcenie Ludu moralne, oświecenie go w czystych prawidłach Religii, wprawienie w gospodarską pracowitość, przezorną nadal oszczędność i rządność, odprowadzenie go od wad, które nalogiem i przykładem stały się dziedzicznymi; Do tego więc za-

miaru potrzebne jest naprzód samychże Nauczycieli wiejskich ukształcenie.

Za czasów jeszcze Polskich przy schyłku Rządu naszego, Szkoła Nauczycieli wiejskich przez Xcia Jmci *Poniatowskiego* na ów czas Prymasa, założoną została w Łowiczu na 24ch kształcić się tam mających młodzieży. Rząd Pruski podniósł takową Szkołę w Poznaniu, a odnowił dawną w Łowiczu, które Izba Edukacyjna, liczniejszemi pomnożyła osobami, bez powiększenia kosztów.

Opiekę i staranie o Szkołach wiejskich, o dobro każdej w szczególności Szkoły, o ię potrzeby, oko na Nauczycielów, im pomoc, poruczyła Izba Edukacyjna właściwym tych Szkół Dozorcom, Plebanom, Dziedzicom i Radzie Towarzystwa Szkolnego, złożony z mieszkańców, których pomysłność własny Szkoły naywięcej obchodzi.

W tym samym celu powierzyła namiestniczą swoię w Departamencie o wychowanie młodzieży pieczę i troskliwość, Dozorem Szkolnym Departamentowym. Do przodkowania w nich wezwwała Izba Edukacyjna Biskupów, jako właściwych w Religii i moralności oświecenia Naczelników; wezwwała Prefektów, z obowiązku urzędu swego mających poruczone staranie o dobro tak wysokiey, tak ważny części Rządowej Administracyi, iaką jest Edukacya; wezwwała znakomitych ze światła i gorliwości Obywatelów.

Do nich należy zajmować się rozkrzewieniem Szkół dla Ludu, bacnością na pilność, na zdolność i na dobry byt Nauczycielów. Ich obowiąz-

kiem starać się o dobro każdej Szkoły wyższyć, i mieć ogólny dozór na wszystkie niższe Szkoły, których szczególna opieka dozorem powiatowym jest poruczona.

Tak tedy Izba Edukacyjna chwalebny myśl Rządu przeszłego w utworzeniu effortów, czyli dozorów Szkolnych, przyswoiła, a nawet obszernię rozciągnęła. Tą ustawą Magistratura nad wychowaniem przełożona, nie tylko bierze na świadków starań swoich, obywateli, dla własnego potomstwa do dobra edukacyi naywięcej przywiązanych, ale im samym dozór wykonania przepisów porucza: Dzieli z rodzicami pieczę o wychowanie ich dzieci, i wzywa terażniejsze pokolenie do pomocy w ukształceniu i udoskonaleniu przyszłego. Tym sposobem samych oyców byłoby winą, gdyby przez zaniedbanie ustaw, starania Rządu o wychowanie ich dzieci próżnemi się stały. Oddając razem naywyższym Duchownym Pasterzom bacność na naukę odwiecznych Religii i moralności prawideł, w naypewniejszą bo naywłaściwszą straż je porucza. — Wizyty w pewnych czasach odbyte, zastąpić nie mogą codziennę opiekę i bacznego oka.

Te ustawy zamierzające do udoskonalenia Instrakcyi, nie byłyby zupełnemi, gdyby nie zajęło Izbę Edukacyjną troskliwe staranie, aby żadny szkole nie brakowało na potrzebnych do uczenia sposobach, to jest, aby w bibliotekę, maszyny i narzędzia, bez których nauczanie mało pożytecznym się staie, każda szkoła opatrzona z czasem by-

fa. Tę ostatnię potrzebie przeznacza Izba Edukacyyna małe opłaty w wyższych klassach od uczniów maiętniejszych, aby ci, którzy czerpią nauki w źródle, przez wdzięczność do zasycania ięgo dla dobra tych, którzy po nich nastąpić maią przykładali się. Tym sposobem biblioteki i zbiory, coraz po kraiu rozmnażać się będą, a w które w tym czasie, ile sposoby pozwalały, Izba Edukacyyna różne miejsca starała się opatrzyć.

Ale za nayważnięszą poczytała potrzebę, utworzenie i przepisanie szkołom Dzieł Elementarnych. Powracając nauki językowi narodowemu, wybór Dzieł takowych, ich przełożenie na oyczystą mowę, i przystosowanie do potrzeb i geniuszu narodowego, lub utworzenie iędynie ięmu służących, wymagało wezwania do tego pracowitych i biegłych osób.

Czém są narzędzia sztukom, tém są Instrukcyi publiczney dzieł elementarne. Te Magistratura Edukacyyna podając w ręce Nauczycielom, oznacza, iakich prawd, i iakim trybem uczyć maią. Możnażby inaczey polegać na zdatości i na sposobie dawania, na układzie planu nauk, każdego w szczególności uczącego? gdzieby nawet, tak wielką liczbę i tak biegłych znaleźć Nauczycielów. Dzieła elementarne, przepisując rzecz, ięy układ, sposób dawania i granice uczenia, prowadzą samych uczących, ich kształcą, sposobią i ułatwiają, tém samém trudność w ich znalezieniu i dobru.

Jakie z powszechnego przepisania dla Szkół iędnostaynych dzieł elementarnych i iędnego spo-

sobu uczenia wypływają pożytki, okazali znakomici w sztuce Edukacyi Pisarze; wielu przyznaie im słusnie korzyść nieocenioną kształcenia zgodnego między współ-obywatelami sposobu myślenia, napawając ich iędnymi zdaniami, okazując iędneż prawdy, i na ięden tok kształcąc i urabiając wszystkie umysły, a przeto wzniecając i utrzymując iędnego narodowego ducha.

Do zaięcia się tak ważną i użyteczną pracą, wezwała Izba Edukacyyna Mężów, którzy znaomość nauk i wysokię sztuki kształcenia młodych uczniów, nie z samę posiadają teoryi, lecz doświadczeniem strawionę w trudnych nauczycielskich pracach życia, i nabytą młodzieńczego i narodowego geniuszu znaomością, zdolają ogólne przepisy stwierdzać i do nayzupelniejszego pożytku stosować. (p)

Przodkuie im z wezwania Izby Edukacyynę szanowny Jęy Członek, nayznakomitszego dotąd w Stolicy dla nauk Instytutu, od czasu utworzenia ięgo Przełożony, Mąż tak w nauczycielskich iak i w literackich dla kraiu i mowy oyczystę pracach, znakomite i gorliwe Publiczności narodowę oddający usługi.

Ustanowionemu od siebie Towarzystwu dwa główne Izba Edukacyyna zleciła przedmioty; a naprzód: trzymając się zasad Instrukcyi publiczney od Izby Edukacyynę przyiętych, urobić w szczególach rozdział i zastosowanie nauk wedle planu sobie podanego, obejmującego, tak ogólne potrzeby kraiu, iak szczególne każdę klasy

obywatelów. Widoczną i wykładu nie potrzebującą jest prawdą, że ani rodzaj, ani stopień iednakię umiejętności jest użyteczny i właściwy wszelkim społeczeństwu składającym Stanom. Nader rostopne w téj mierze ma bydź postępowanie; nierozważnie bowiem udzielane, niezgodne z celem, z zatrudnieniem, z potrzebą stanu nauki, nietylko użytecznymi nie są, ale dając inny kierunek myślom, zamiarom i chęciom, wyprowadzając z stanu użytecznego ludzi, nad potrzebę usposobionych, odrywają od właściwego powołania szczególne osoby, zostawiając klasę zawsze nieoświeconą. — Magistratura, w której ręku złożony jest wymiar potrzebnych każdemu powołaniu umiejętności w układzie planu nauk dla kraiu, nie szczególne osoby lub zdadności, które natura wszędzie rozrzuciła, lecz Stany składające Towarzystwo, mieć powinna na celu. — Żaden kray nie jest w potrzebie tylu uczonych, ile wymaga oświecenia ogólnego, ludzi zdadnych, umiejętnych i usposobionych do każdego użyteczności rodzaju. Ztąd wypływa potrzeba stopniowania szkół, od początkowych, aż do Szkoły Głównej, tak, aby wszelkie Towarzystwa podziały, właściwe sobie w nich znalazły nauki i onych stopnie.

Wypada więc uczynić *naprzód*, rozkład szkół, ich stopnie, w nich rodzaj nauki i granice. *Powtóre*, stosunek tych szkół i związek między sobą, aby zatrzymane w niższych szkołach umiejętności na stopniu rzetelnej użyteczności wzrastały w wyższych, aż do stopnia uczone-

go. *Potrzebie*, należy uczynić rozdział nauk na lata, czyli na klasy szkolne, słowem, ułożyć plan ogólny, bez którego niemasz Instrukcyi publicznej.

W tém ważnym dziele wystawiającem układ oświecenia i usposobienia narodu, oznaczyła Izba Edukacyjna następujące szkół w kraiu i w nich nauk stopniowanie, zgodne z naturą rozmaitego obywatelów zatrudnienia, z rodzajem i celem prywatnej i publicznej ich użyteczności. *A naprzód Szkoły dla wiejskiego Ludu* zajmują wiadomości pierwszy potrzeby, nie przechodzące, że tak powiem, granic rolniczej zagrody i domowego obeyścia. — *Też Szkoły początkowe w miastach* przydają skromne wiadomości, przemysł domowy wspierające i podniecające.

Szkoły Podwydziałowe, podnosząc nauki do stopnia, iakiego oświecenie i usposobienie ogólne do użyteczności sobie i innym wymaga, podają te wiadomości, bez których znaczniejszego gospodarstwa, obszerniejszego handlu prowadzić, lub do sztuk i rzemiosł pożytecznie przykładać się nie można, ani iak należy pełnić w swoim okręgu obowiązków publicznej usługi.

Szkoły Wydziałowe, obejmując już wszystkie umiejętności i nauki potrzebne, nie przechodzą iednak stopnia rzetelnej w życiu użyteczności. W tym to szkół gatunku, istotne Izba Edukacyjna upatruie dobro i nayobszerniejszą zakładą dla kraiu korzyść; nie tam bowiem uczoneść i nabywanie nauk, rzadką użyteczność w życiu wystawiających, nie odbiera czasu i usilności

istotnym wiadomościom. Te szkoły rozmnażając ogólne światło, i potrzebne nauki, usposobią ludzi prawdziwie użytecznych we wszelkim rodzaju zatrudnień, talentów przemysłu i pracy, dla ubogacenia i zażyźnienia kraju naszego tak istotnie potrzebnych.

Te i poprzedzające szkoły, taki mają między sobą i szkołą wyższą Departamentową stosunek, iż ukończone w nich nauki od uczniów, którym los, własna chęć, lub zdolność, potrzebę tego wskazuje, do wyższego stopnia, w wyższych klassach szkół Departamentowych posunięte być mogą.

Cel tych ostatnich, i najwyższych szkół w każdym Departamencie, jest sposobienie uczniów do nauk, obranemu powołaniu służących, które w wydziałach szkół głównych są dawane.

Szkoły Departamentowe, podając uczniom zasady wszystkich nauk, prowadząc je do stopnia, który tam się kończy, z kąd się doskonalenie umiejętności w Szkole głównej zaczyna, służą do rozwinięcia w młodym wszelkich władz umysłowych, do postawienia go w stanie wybrania tego rodzaju umiejętności, do której go przyrodzenie więcęć usposobiło.

Co do ilości tych szkół w kraju, ani sposobność funduszów, ani nawet uwaga nie wskazuje potrzeby więcęć nad jedną tego rodzaju szkołę w Departamencie. W rozkładzie zaś jeograficznym szkół innych po kraju, stosuje się izba Edukacyjna w planie swoim do największćy mieszkańców, wygody,

wygody, do rozciągłości Departamentów i do mieysce sposobności. (7)

Plan, o którym wspomniałem, będąc ogólnym gmachu rysem, węgielną jego podstawa, poprzedzać koniecznie powinien utworzenie dzieł Elementarnych i onych przepis; tych albowiem układ zupełnie ma odpowiadać poprzedzającemu szkół i klass rozdziałowi i przeznaczeniu.

Drugim więc głównym a poprzedniczo Towarzystwu od Izby poleconym przedmiotem, jest przyzrenie wszelkich w różnych krajach wydanych i szkołom przepisanych dzieł Elementarnych, ze zdaniem o nich sprawy, iak które dzieło do celu zmierza, iakie są jego zalety lub wady, iak do użytku naszego kraju przystosowane być może. Światle w tćy mierze Towarzystwa uwagi nad dziełami w Francuzkim, Niemieckim, Łacińskim i Polskim ięzyku wydanemi, wskazały, których dzieł przelożenie, których naśladowanie, przerobienie, uzupełnienie lub połączenie, szkołom naszym użytecznemi je uczyni.

Postęp umiejętności ludzkich z wiekiem, nacywiście wydaie się w przezieraniu po pewnym czasie przeciągu dzieł Elementarnych. Sprawdza tę uwagę doświadczenie Izby Edukacyjnej, po przyzreniu ksiąg od dawnćy Kommissyi dla szkół wydanych, z których jedne pewnych ułatwień (iak jest *Jéometrya*), a drugie zupełnćy odmiany wymagają (taką jest *Fizyka*), która od niedawnego czasu wydania dzieła, zadziwiający krok uczyniła,

mianowicie z powodów wielkich w Chemii przy końcu ostatniego wieku odkryciów.

Utworzeniem tych dzieł w tak znaczney liczbie, każdej w szczególności nauce, stosownie do rozkładu szkół i klass służących, zajęło się Towarzystwo i osoby je składające, tudzież inni biegli i chcący pracować są wezwani; niektóre z tych dzieł utworzone, inne przyjęte i szkołom przepisane już zostały, inne są pod prasą, a do wszystkich prawie nauk, wybrane i wskazane dzieła do ułożenia i wypracowania rozdane (r). Te kolejno, iak fundusze i czas pozwolą (gdyż obojga wydanie dzieł takowych wymaga), na widok publiczny dla dobra szkół wychodzić będą.

Czuda Izba Edukacyyna, iż byłoby z jéy strony w połowie tylko dopełnieniem obowiązków w czuwaniu nad Instrukcyą publiczną, gdyby nie zwróciła uwagi i starań swoich, na drugą połowę Narodu, na wychowanie téy płci, której ukształcenie i przymioty tak wiele wpływają do naybliższego, bo domowego szczęścia ludzi, a której u-sposobienie wiele do ogólnego oświecenia przykła-dać się może.

W szkołach wiejskich początkowych nauk, pierwszemu służących wiekowi, nigdzie ta płeć od uczęszczania do szkoły wyłączoną nie jest; lecz wspólne i iednę z dziećmi całej osady odbiera nauki.

Co się zaś tycze małych miast naszych, składka Towarzystwa szkolnego rozciąga się do oplacania Nauczycielek robót i zatrudnień téy płci właściwych; wszędzie, gdzie tylko można Izba Edukacyyna starała się utrzymywać to pożyteczne ustanowienie, początkowo od Rządu Pruskiego zaprowadzone, który obudzenie pracowitości, przemysłu i staranności w osobach téy płci w kraju naszym, za naystosowniéjszy sposób do polepszenia małych miast naszych osądził.

Co się tycze szkół wyższych i nauk, płeć ta nie ma i mieć nie może ustanowionych do Instrukcyi swoiéy tak licznych i wysokich, iak płeć męska, Instytutów publicznych: a iako przeznaczenie iéy i obowiązki, a zatem umiejętności i przymioty mają za cel sprawowanie szczęścia szczególnych rodziny i osób, a przeto i powszechnego dobra; tak i wychowanie iéy, jest bardziéy domowe, niż publiczne: Nie masz dla niéy Akademii, Liceów, Gimnazjów, i t. d. Udoskonalenie osób téy płci do celu, do którego przeznaczyła je natura, nie wymaga tak wiele zachodu; dom rodzicielski naylepszą i naypożyteczniéjszą jest dla nich szkołą, a matki właściwými ich nauczycielkami. Lecz gdy oddalenie od sposobu dawania córkom swoim tych wiadomości i nauk, a nawet przyjemnych talentów, które potrzebnými się stały, skłania matki do zlania naydroższych praw i obowiązków swoich na osoby, którym one na czas powierzają, wtedy oddają je pod dozór i baczność Rządową; ta nad

Ochmistryzjami czuwać i one w prowadzeniu młodzieży kierować powinna.

Osądziła Izba Edukacyjna, iż dozór ten nikomu właściwie powierzonym być nie może, iak szanownym, téy saméy płci osobom; mniema bowiem, iż byłoby to ubliżyć winnemu iéy szacunkowi i sprawiedliwości, oddalając tę pieczę od starań względem wychowania, które natura sama od pierwszych chwil życia naszego iéy oddała.

W tym celu, pierwszym w krajinie i w każdym departamencie zamieszkałym osobom, i znanym z wychowania dobrego własnych dzieci matkom, poruciła Izba Edukacyjna baczność nad Instytutami tak w stolicy, iako i w różnych częściach krajin, od szczególnych osob założonemi (s), ażeby te nie stawały się z czasem owocem przemysłu i przedmiotem szczególnego zysku, bardziej niż dobrem osób w nich wychowujących się; i żeby matki powierzające im dzieci swoje, koily troskliwość wiadomością Rządowéy nad niemi baczności.

Ułożony od osob do Rady Dozorczyéy szkół płci żeńskiéy w Departamencie Warszawskim wezwanych Regulamen dla Szkół i Pensy, zamykający przepisy sposobu utrzymywania domowego, nauk téy płci właściwych i potrzebnych, a szczególniéy wychowania moralnego, Izbie Edukacyjnéy podany, od niéy potwierdzony i na cały kray przepisany został.

Ten jest krótki obraz starań, które Izba Edukacyjna w ciągu pięcioletnim urzędowania swoiego w sześciu dawniéy odzyskanych Departamen-

tach dobru Edukacyi poświęciła. Należy iéy teraz zdać sprawę z użycia tych środków i sposobów, które Rząd w iéy ręce złożył.

A naprzód, co do funduszów od Przodków naszych Edukacyi zostawionych, a od Rządu Pruskiego iéy dochowanych, które pod straż Izby Edukacyjnéy poruczone były, stały się świętym w iéy ręku składem. Te szczatki szcudrze niegdys oświeceniu publicznemu od Oyców naszych poświęconych nadań, wyrwawszy zrak chciwych publicznego majątku, Cnota Obywatelska obwarowała przy rozdaniu w dziedziczną dzierżawę mądrymi i baczniemi prawami (t) i warunkami, a które nawet Seym 1793 Grodzieński szanował, i iakby szukając cokolwiek wymowić inne czyny swoje, utwierdził. (u).

Izba Edukacyjna za naygłówniejszy urzędu swego poczytała obowiązek, iak nayściślejsze tych praw strzegących Edukacyjnego majątku zachowanie. Widziała bowiem, iż dozwolić naruszenia, lub osłabienia praw tych, iest to nie tylko poddać w niepewność przychody, ale i ten zabytek publicznych funduszów zniszczyć. (w).

Co do przychodów z tych funduszów, te są małą potrzebnych na Edukacya kosztów częścią, a Rząd Pruski z tém nawet wsparciem, które iéy od siebie przydał, za niedostarczające ie osądził; tym więcéy Izbie Edukacyjnéy do uzupełnienia całego planu Edukacyi dotateczniemi być nie mogły.

Widziała to mądra o pomyślność tego kraju i o przyszłe jego losy Oycowska J. K. Mości troskliwość, a przy policzeniu potrzeb publicznych, kosztu na wsparcie funduszków Edukacyjnych przeznaczyc nie omieszkała. —

Dekret Jego Królewskiéy Mości pod dniem 10 Października 1810 Roku przy ustanowieniu Dyrekeyi przernacza funduszkowi Edukacyjnemu w sześciu Departamentach na rok bieżący całkowity przychód złotych pol: 1,200,000 wynoszący; który to summy uzupełnienie czyli dodatek do funduszków już posiadanych, na przychodach dóbr Narodowych iest oparty. Tego powiększenia, którym J. Kr. Mość fundusz Edukacyjny na ten rok zasilić raczył, użycie od Dyrekeyi ustanowionéy należec będzie, iezeli przy powszechnym wpływów krajowych zawodzie, na którym nuygwałtowniejsze kraju potrzeby cierpią, w zupełności korzystać będzie mogła.

Co się zaś tycze saméy Izby Edukacyjnéy, ta w ciągu pięcio-letnim urzędowania swego, miała wprawdzie Dekretami J. K. Mości na niektóre potrzeby Edukacyjne cząstkowe wsparcia wyznaczone (x); lecz nietylko tych z powodu tak mnogich i naglących Skarb publiczny wydatków i potrzeb, w zupełności odebrać nie mogła, ale nawet z funduszków pod iéy zarządzenie oddanych, znaczne, bo do zł: pol: 547,719 zaległości, przyszłéy Dyrekeyi Edukacyjnéy zostawia, których niedobór, nie

iest zaiste iéy zaniedbania, lub słabego dopominania się wina.

Stąd okaznie się więc, iż Edukacya mniejszy ieszcze niżeli za Rządu przeszłego miała przychód, i że naymniey z swoiéy strony w terażniejszych okolicznościach innym krajowym potrzebom odjęła.

Przecież z temi tak szczuple w iéy ręku złożonemi sposobami, tym się szczycic może stan i rządności swoiéy owocem, to zyskać od wszystkich Instytutów Edukacyi poświęconych, a od siebie utrzymanych świadectwo, iż nie masz żadnego, któregoby stan polepszonym nie był. Może śmiało w tych sześciu Departamentach odwołać się do Nauczycielów i Emerytów (y), którym opłaty z funduszków pod iéy zarządzeniem będących wypływały, czy którego zasłużona nie doszła nagroda, a nawet czy długo zaległą została?

Mimo tego iednak zdołała, nie tylko utrzymać i ulepszyć szkoły, ale nowe i znaczne ponieść wydatki, na utworzenie tylu brakujących Instytutów, na sposobienie młodzieży za granicą, na udzielenie ksiąg Elementarnych i utrzymywanie w tym celu uczonego Towarzystwa, na zakupienie modeli sztuk pięknych, na pomnożenie Biblioteki, Muzeum i t. d. Co zaiste byłoby zastanowienia godnem, gdyby te dzieła w obliczu publiczności będąc, innego, iak iéy świadectwa potrzebowały, i gdyby nie znano, iak wiele rozsądna oszczędność złączona z szczérą miłością dobra publicznego do-

kazać może: w jej rękę zdaią się mnożyć i rosnać sposoby.

Przezacni Meżowie! gdyby waszym było udziałem zdawać sprawę z własnych czynów, pewnie toż wyrzeczenie się własnej korzyści, z którymście tak ważne, lecz tak trudne przyjęli obowiązki, pewnie boiaźni własnej chwały byłyby wam przeszkodą do mówienia z należną prawdą o czynach waszych. Lecz mię w wytlawieniu sprawiedliwym dzieł waszych nie wtrzymać niemoże, którym do nich wykonywaniem tylko uchwał waszych należał. Ktoż zdoła rzetelniejszy hołd oddać pracy, gorliwości, iedności i usilowaniom waszym, iak ten, który ich najbliższym był świadkiem?

Izba Edukacyyna kończąc urzędowanie, chciała zostawić dowod troskliwości o przyzwoite umieszczenie nauk w Stolicy, i znalazła sposób przeznaczenia pewnej oszczędzonej summy, na wyopządzenie w tym celu pałacu Kazimierowskiego, gdy nauki żadnego własnego miejsca nie mając, ani się trwale mieścić, ani się dość wygodnie urządzić mogły.

Gmach ten wyopządzony, mieścić będzie: bibliotekę publiczną, rozmaite zbiory, sale na Wydziały Akademickie, na Liceum Warszawskie, i miejsce dla samej Magistratury nad Edukacją przelożonej. Budowa ta w znacznej części w tym roku ukończona, w przyszłym już celowi swojemu odpowiadać zacznie; będzie ona pomnikiem urzędowania i oszczędności Izby Edukacyynnej.

Niechciała równie zaniedbać Izba Edukacyyna użycia choć słabych w początkach środków, na założenie obszerniejszego potem ogrodu Roślin dla nauki, tak użytecznej historii przyrodzenia części; co przy podniesieniu Szkoły Lekarskiej nieuchronnym bydz się okazało. (z).

Nowe Departamenta.

Wynikła w ciągu urzędowania Izby Edukacyynnej woyna, nie przerwała jej starań, wkrótce ie powiększyła przydając do dawnych, nowo odzyskane Oyczyste kraie, a w nich oddając wychowanie przybyłej młodzieży Narodowej pod jej pieczę. Obojwiązki Izby Edukacyynnej ustanowionej przez Komisją Rządzącą, ściągaly się tylko do sześciu dawniej odzyskanych Departamentów; lecz wkrótce wezwaniem JW. Ministra Spraw Wewnętrznych, z woli J. K. Mci, powołaną została do rozciągnięcia pieczołowitości swojej na Instrukcyę publiczną, i na Instytuta jej poświęcone, w nowo przyłączonym kraju. To chlubne Rządu zaufanie było najsławniejszym ukontentowaniem iego z urzędowania Izby Edukacyynnej świadectwem; lecz wkładało na nią nowe, a podwajające dotąd jej prace i obowiązki.

Stan Instrukcyi publicznej w krajach Austriackich, urządzenia Edukacyjne i funduszowe, tak różne od tych, które Izba Edukacyyna w kraju dawniej odzyskanym znalazła, tém trudniejsze wytlawiały prace, iż żaden z będących tam Instytu-

tów nie był w tym stanie, iżby go tylko potwierdzić i utrzymywać wypadło; ale wszystkie zasilenia, poprawy, lub nowego utworzenia wymagały. Nic tam do zachowania w dawnym stanie, nic do naśladowania z ustaw i urzędzeń Izba Edukacyyna nie znalazła.

Fundusze, któremi wszędzie naczelnie zająć się należy, nie iak w Pruskim Rządzie, odosobnione, Edukacyi dochowane i pod zarządzenie Magistratury nad nią przełożony oddane; lecz wraz z przychodami dóbr Narodowych i Duchownych w kasie (iak nazywano funduszow publicznych) pomieszczone i stopione, przestały składać właściwego Instrukcyi publiczney uposażenia.

Oplata z dóbr po-Jezuickich 1775 r. rozdanych, najmniejszą w tamtym kraju składa część Edukacyynych Intrat, wynosi bowiem zł: pol: 79,576 rocznego przychodu. To źródło funduszów, ponieważ prawem własności dziedzicney dzierżawy i warunkami posiadającym je obywatelom bacznie przepisany zabezpieczone było, prawie w całości jest dochowane. Ale najznaczniejszy fundusz Edukacyyny w tamtym kraju zależał na summach po-Jezuickich hipotekowanych na dobrach szczególnych obywateli; wynosił bowiem złotych pol: 5,070,858. gr: 25. $\frac{1}{4}$. Lecz, iak się okazuje z likwidacyi przez Rząd Austryacki sporządzonych, połowa tylko tych kapitałów pewniejsze ma bezpieczeństwo; druga zaś i większa iey część przez brak baczności na pewność iey umieszczenia, zaległą i uwiklaną została.

Toż samo się rozumie względem summ szkole Główney Krakowskiey dawniey służących. Do bra zaś téy szkole od dawnych czasów nadane, po części uszczuplone, w rządzie, w granicach i w administracyi z Narodowemi i Duchownemi połączone, potrzebnego oddziału i powrócenia siebie celowi Edukacyynemu oczekują.

Zaiste Wydział Rządowy, tak wysoki, tak istotny do szczęścia kraju, iakim jest Edukacya publiczna, troskliwie i bacznie na wszystkie zdarzyć się mogące wypadki, opatrzonym i ochronionym być powinien. Co nie jest zapewne, jeśli iego przychody, z iakiemkolwiek bądź innemi łączą się wydatkami i potrzebami. — Czuli to przodkowie nasi, gdy odosobnionemi i właściwemi obdarzyli Edukacyą funduszami, ażeby w żadney zmiennych losów krajowych kolei i nagłości, wychowanie pokolenia, w którym złożona jest następny iego pomyślności nadzieia, w czasowych zawichrzeniach nie cierpiało, i aby skutek klęsk przemiiających, w dalsze nawet czasy nie rozciągał swego szkodliwego wpływu.

Nayiasniejszy Pan, przez mądry w ratowaniu Edukacyi publiczney pośpiech, znając, że najmniejsza nauk przerwa, szkodliwe wychowuiący się młodzieży przynieść może skutki, wprzód nim względem opatrzenia Edukacyi stałemi i oddzielnemi funduszami, co ustanowić raczy, Wyrokiem swym potwierdził te przychody, które iey Rząd Austryacki dotąd przeznaczyl, a które w ogóle wynoszą zł: pol: 544,939. gr: 20. Przekonany zaś be-

dąc o potrzebie polepszenia stanu wszelkich w tym kraju Edukacyjnych Instytutów, na ten cel Dekretem swoim pod dniem 10 Paźdz: 1810 na rok Etatowy 18 $\frac{1}{2}$ sumnę zł: pol: 200,000 do wypłacenia funduszowi Edukacyjnemu na wsparcie onego wyznaczył.

W niepomysłnych okolicznościach co do łatwości odbierania poświęconego Edukacyi funduszu, objęła Izba Edukacyjna rząd Instytutów w czterech nowych Departamentach; te bowiem nawet przychody, które Rząd Austriacki na Edukacyę przeznaczzył, dożyć ią w tym roku w zupełności nie mogli.

Trudno jest wystawić smutny stan, w jakim Izba Edukacyjna znalazła wszystkie Instytuta Edukacyi publiczney we czterech nowych Departamentach. Czoło takowych Edukacyjnych w tym kraju Ustaw, kolebka niegdyś nauk w Polsce, pamiętka mądrych i o dobro oświecenia dbałych naszych Monarchów, Szkoła główna Krakowska, liąnęła w obliczu Izby Edukacyjney, ogolocoła z dawnéj swoiéj świetności, pozbawiona nawet istotnych członków, składających żyjące ciało.

Za upadkiem Rządu Polskiego, i za opuszczeniem téj szkoły przez zgon, lub przez oddalenie się osob, które dawną iéy sławę za czasów Polskich podniosły, ta szkoła byt w imieniu swoim zachowując, w rzeczy wraz z Ojczyzną utraciła. Pod Rządem Austriackim osadzona cudzoziemcami, a mianowicie z Zakonu Benedyktynów, przestała bytż

szkołą oyczystych nauk, a przy oddaleniu się tych po zmianie Rządu, zupełnie upadła.

Wodz, który tak dzielnie wsparł dawną sławę waleczności Polskiéj, osądził, iż należało mu równie odnowić chwałę Polaków z troskliwości ich i starani, o dobro oświecenia narodowego, i wskresić z popiołów dawną szkołę Główną Krakowską. Zebrawszy zatem szczątki iéy pozostałe, starał się z nich w jedno skleionych dawne utworzyć ciało; lecz nieszczęściem nie znalazł iuż z niéy iak tylko wypracowanych i iuż wysłużoną dawniéj nagrodą opatrzonych Nauczycielów.

Etat Szkoły Główney Krakowskiéj od JO. Xcia Jmci Wodza Naczelnego Woysk Polskich dla téj szkoły utworzony, zamykał: Urzędników Rząd téj szkoły składających.

Wydawców, Wyśluzonych téj szkoły Professorów, którzy opłaty z funduszu iéy pochodziły. (aa) Nauczycielów szkół mniejszych w obrębie Krakowa pod iéy zarządzeniem będących, a których opłaty w jednym były połączone funduszu.

Co się zaś tycze Nauk i Katedr, tego co istotnie stanowi Szkołę Główną, te dla niedostatku i trudno-ci znalezienia zdatnych Nauczycielów, po większéj części próżnemi zostały do napełnienia miejscami, po części tymczasowemi opatrzone zastępcami.

W liczbie pierwszych, to iest, nie mających Nauczycieli mieściły się Katedry Głównych Nauk, iako to: w Wydziale Prawa — Katedra Pra-

wa Natury, Politycznego i Narodów;— 2, Ekonomii Politycznéy i Statystyki krajowéy;— 3, Prawa Kanonicznego.— w *Wydziale Lekarskim*: Katedra Chirurgii i sztuki położniczéy teorycznéy; w *Wydziale Filozoficznym*: Katedra Matematyki wyższéy, Optyki i Astronomii z dozorem Obserwatorium, Mechaniki, Hidrauliki, i Architektury Hidraulicznéy; Fizyki, Chemii, i Technologii; Literatury Polskiéy, Łacińskiéy i Francuzkiéy; Starożytności; miejsce Bibliotekarza, a razem Professora Bibliografii.

Tak tedy Izba Edukacyjna powiedzieć słusnie może, iż nie Szkołę Główną, ale Etat na nią sporządzony odebrała.

Nie w lepszym znalazła stanie, istotne dla Nauk pomoce, Muzea i zbiory, ogrod Botaniczny i Bibliotekę.

Observatorium ogołocone z niektórych nayistotniejszych narzędzi, drugich tylko szczątki zamyka. — Ogrod Botaniczny przez opuszczenie znaczłą liczbę roślin nayradszych utracił; a Biblioteka Szkoły Głównéy po części do Wiednia wywieziona, dotąd nieulożona, bez Katalogu została.

W takim stanie odebrała Izba Edukacyjna Szkołę Główną Krakowską. — Przekonana o téy prawdzie, że dobry byt Szkoły Głównéy, że iéy sława, nie na czém inszém się wspiera, iak tylko na iéy naywiększéy dla kraju użyteczności, że iéy wziętość, iéy poważanie w uczonym świecie zależy na zbiorze znanych i znakomitéy biegłości Na-

uczycielów, całą swoię ku temu obróciła usilność.

Naypierwszém więc Izby Edukacyjnéy staraniem było, wynaleźć zdadne do napelnienia wakujących Katedr Osoby; niektóre zatém Katedry osadzone zostały, na resztę dotąd próżnych Izba Edukacyjna konkurs ogłosić zaleciła.

Zostawiła sobie Izba Edukacyjna wezwanie do kraju naszego do potrzebnych dla niego nauk z zagranicy znakomitéy sławy Nauczycielów; i tak, dla założenia istotnéy w naszym kraju szkoły Gorniczéy, w Departamencie tak obfite natury wystawiającym płody, wezwala z pierwszéy w Europie w tym rodzaju Szkoły z Akademii *Freybergskiéy* Professora.

Co się ściaga do potrzebnych w szkole Głównéy zbiorów, starała się Izba Edukacyjna o lepsze niż dotąd utrzymywanie ogrodu Botanicznego. — Dla opatrzenia Observatorium Krakowskiego, zapisane zostały w *Paryżu* koniecznie potrzebne, nowszego wynalazku, do większéy dokładności doprowadzające narzędzia Astronomiczne. — Zbogaciła Szkołę Główną świeżo nabytym od JP. *Haqueta* zbiorem Mineralogicznym, i zaleciła JPannu *Bandke* wezwanemu z Rektorstwa Gimnazjum Wrocławskiego na Bibliotekarza Szkoły Głównéy Krakowskiéy, aby iak nayspieszniéy zajął się, ułożeniem i spisaniem Biblioteki tamecznéy, i wiele drogich i rzadkich dzieł i rękopismów zamykającéy.

Etat Szkoły Głównéy Krakowskiéy przez JO. Xcia Jmci Naczelnego Wodza Woysk Polskich

podpisany, wynosił 344,404 zł: pol: na utrzymanie saméj Szkoły Głównej. Etat ten stosował się do Austriackiego, w którym pensye w papierach opłacane były, i których walor połowy rzetelnego nie wynosił. — A gdy dekret J. K. Mei, ilość należności w Bankocetlach wyrażonej, redukował do rzetelnéj tychże papierów wartości, w jakiej one były w czasie naznaczenia opłat; widziała Izba Edukacyjna, iż tym sposobem, mniej niż do połowy przychody Professorów zmniejszone, nie odpowiadały ich potrzebom, pracy i nagrodzie. Przez należną więc o dobro téj szkoły troskliwość, starała się, ażeby wyznaczona iéy opłata w trzech czwartych częściach rzetelnie ją dochodziła.

Etat przez Izbę Edukacyjną ułożony, wynosi zł: pol: 255,465. — W nim żadna nauka, która w Szkole Głównej znajdować się powinna zaniedbaną, lub ukrzywdzoną nie jest, ani w opłatach Nauczycieli, żaden się skąpo nagrodzonym sprawiedliwie sądzić nie może (*bb*), gdy pensye ich zmniejszone na pozór, co do ilości, znaczniejsze są przez rzetelną pieniądze wartość.

Szkola Główna Krakowska, inne swoje wewnętrzne za czasów Rządu Polskiego miała urządzenie, inne pod Rządem Austriackim, inne nadal iéy J. O. Xżę Jmć *Poniatowski*, Naczelny Wódz wojska Polskiego.

W dawnych czasach poprzedzających ieszcze zaprowadzenie w Polsce szkół zakonnych, miała ona poruczony sobie dozór szkół wszelkich, i w tym

wzglę-

względzie, w braku Magistratury Rządowej nad edukacją przelożonej, była nieiako tąż Magistraturą. — Kommissya dawna Edukacyjna zachowała iéy w niektórych szkołach Akademickimi zwanych, moc wykonawczą urzędów swoich, i dostarczanie tymże szkołom Nauczycielów. Miała ona wspólnie ze wszystkimi szkołami administracyą własnych fundusów.

Lecz wszelkie urządzenia do okoliczności, do innych ustaw, z któremi związek mają, stosować się muszą. Fundusze iéy za Rządu Austriackiego, z innymi publicznymi dochodami pomieszane zostały, a teraz wyrokiem J. K. Mei, Dyrektorowi Jeneralnemu Dóbr i Lasów Narodowych poruczone, i zmienione są na dochód wedle etatu od Naywyższej Magistratury nad edukacją przelożonej, wypłacać się mający.

Co się zaś tycze ogólnéj nad wszystkimi Instytutami edukacyjnemi władzy, i tego, co się ściagać może do urzędów Dozoru i Administracyi, te obowiązki dekretem J. K. Mei stanowiącym Dyrekcyą, włożone są bezpośrednio na Naczelnego Edukacyi Publicznej Urzędnika, z pomocą Magistratury przy nim ustanowionéj. — A Nauczyciele w Szkole Głównej, których jest wysokim udziałem doskonalenie wszystkich nauk dla dobra krajowego, ze słusznych względów wolni byź powinni od zatrudnień obcych swoim obowiązkom, aby się im całkowiec i bez przeszkody poświęcić mogli.

Od czasu ustanowienia Najwyższej Komisji Examinacyjnej, i ustawy, iż nikt bez złożenia popisu z nauk stosownych do żądanego urzędu, otrzymać go nie może, Szkoły główne nabyły nieiako ściślejszych i bliższych z ogólnym Rządem krajowym stosunków, sposobiąc Urzędników do Magistratur krajowych.

Te są pierwiastkowe w przeciagu jednego roku od zaięcia się dobrém Szkoły głównej Krakowskiej Izby Edukacyjnej kroki, ku iey polepszeniu. Zostaje teraz mówić o innych we 4 nowych Departamentach Edukacyjnych Instytutach.

Izba Edukacyjna doświadczyła i tu z jednokowych przyczyn, iednakowych skutków. Wojna zostawiła ślady, które dotąd zatarte być nie mogły. Dom szkolny w mieście Radomia naprzód na szpital wojskowy, potem aż dotąd na kwaterunek jest zaięty. — W Chełmie, skład żywności, zabiera miejsce szkół publicznych, a pożar wzniecony w lazarecie, założonym w gmachu szkół Kieleckich, zniszczył miejsce nauce młodzieży poświęcone. — Zruynowany gmach szkół Sandomirskich w podwójnym attaku Sandomirza, dotąd naprawionym być nie mógł.

Co się zaś tycze szkół tych pod Rządem Austriackim, w powszechności nie w lepszym stanie były w nich umiejętności, iak i los Nauczycielów. Szkoły śródkiujące między początkowemi i Szkołą główną, co do nauk, w żadnym z nią nie zostawały stosunku, zbliżały się raczej do pierwszych, gdy w nich nawet matematyka i fizyka zwo-

li Rządu uczonemi nie były; i z tego powodu w szkole głównej, nie w swoim miejscu znajdować się musiała Katedra matematyki elementarnej, gdy szkoły niższe przysposobionych do wyższego stopnia tęg umiejętności uczniów dostarczać nie mogły.

Nauczyciele, których nagrody byłyby zbyt szczupłe i nie dostarczające potrzebom, gdyby nawet nie w papierach opłacane były, za otwarciem miejsc zyskowniejszych, opuszczac zaczęli smutny i niżony przez to stan nauczycielski. Już tu Izba Edukacyjna starowna wszędzie o gospodarne funduszów sobie oddanych użycie, nic do oszczędzenia nie widziała, ale raczej potrzebę użycia oszczędzonych w innych edukacyjnych Instytutach, mniej naglających wydatków, na podniesienie w tych szkołach nauk i poprawę losu Nauczycielów, na porównanie tych szkół z ustanowionemi w dawnych, a z tego względu szczęśliwszych Departamentach, i dla zastosowania przez to nauk z temi, które w Szkole głównej dawać się miały.

W liczbie Instytutów we czterech Departamentach założonych, i od czasów Polskich utrzymujących się, którym bytu Rząd Austriacki zdawał się dozwalać, znalazła Izba Edukacyjna, oprócz szkół na koszcie Rządowym, iako to: w Krakowie, Lublinie, Sandomierzu i w Białej, które Akademickimi nazywano, inne szkoły, gorliwością i kosztem zgromadzeń duchownych utrzymywane, iako to: w Wąchocku, Kielcach i Węgrowie. — Gorliwość tych zgromadzeń pokazuje się w chętnem

przyjęciu obowiązku uczenia, tak zgodnego z duchowném ich powołaniem.

Dwa Instytuta od przodków potomkom do utrzymywania zostawione w Pińczowie i Zamościu, są pamiątką obywatelskiéj ojców o światło w narodzie troskliwości; lecz nie znalazła Izba Edukacyjna Akademii przez Jana *Zamoyskiego* założony. Załączenie gmachów edukacyi poświęconych, w podniesiony na nowo twierdzy, przerwało ciąg nauk, od czasu Założyciela tam dawanych; nie zniszczyło iednak funduszów, które będąc w rękach godnego krwi Jego Dziedzica, przez podniesienie w inném miejscu szkół publicznych, przeznaczoniu swojemu powrócone zostaną. Natomiast tymczasowie szkoły wydziałowe w mieście Szczepieszyne są otworzone.

Co do szkół początkowych, instrukcyi ludu służyć mających, Rząd przeszły, nie rozciągnął starań swoich do założenia szkół takowych we wsiach. Żadny w tym rodzaju Izba Edukacyjna nie znalazła; w miastach tylko znaczniejszych, początkowe, (a normalnemi zwane) podniósł szkoły, które w całym tym odzyskanym kraju liczby czterdziestu kilku nie przechodzą; w czém pomoc w ofiarach duchownych zgromadzeń, Proboszczów i gminów znalazł.

W powszechności w tym kraju więcej, iak gdzie indziej, zostaje śladów ludzkości przodków naszych i ofiar dobroczynnych, dla wychowania ubogich, w liczném zafundowaniu burs, konwiktów

i alumnatów, które przy szkole głównej i przy zgromadzeniach zakonnych, są utrzymywane.

Mówiąc o edukacyi publicznej, byłoby niewdzięcznością, nie wspomnieć o tém zgromadzeniu, które z powołania i ślubu swego, poświęca się edukacyi publicznej. Zgromadzenie XX. *Piariarów*, od półtora przeszło wieku do krajów Polskich sprowadzone, przy szczupłych, iakimi było wszędzie opatrzone, funduszach, ciągle aż dotąd, odpowiada celowi wysokiego powołania swego, trudniąc się przez następstwo tylu pokoleń, wychowaniem narodowej młodzieży. Jest to zaiste najważniejsza usługa, którą Ojczyźnie oddać można. Stałe obywatelstwo jego, wytrwanie mimo przeszkód i niedostaku, wierne do ojczyzny przywiązanie, które w uczniów natchnąć umiało, zasłużyły nawet na niechęć i prześladowanie iéj nieprzyjaciół; tém więcej zasługują na wdzięczność rodaków. — Lecz gdy fundusze właściwe tego zgromadzenia, zawsze szczupłe, tém mniejszemi się stały przez czasowe okoliczności, a pod Rządem Pruskim, przez onych temuż zgromadzeniu odjęcie, przychody jego, nie już do dobrego bytowi, lub wygodzie, (bez których toż zgromadzenie obchodzić się prawie nawykło), ale istotnym do życia potrzebom, niedostarczającemi się bydy okazały; praca i zdatność, nie miały na widoku sprawiedliwej nagrody, ani nawet zapewnionego spoczynku, a starość niedoleżna nie przewidywała na potrzeby wieku przyzwoitego opatrzenia.

Rząd Austriacki zasilil domy XX. Piarów, szczupłym wsparciem; Izba Edukacyjna widząc potrzebę polepszenia losu tego zgromadzenia, a przewidując nieiako Oycowską J. K. Mci nad niem opiekę, przeznaczyła na każde szkoły XX. Piarów, których jest 11 (cc) w Xięstwie Warszawskiem, istotnie potrzebną pomoc.

Ale tak bacznemu na zasługi, tak troskliwemu o dobro tego kraju Monarsze, zostawiono było stać się drugim tego szanownego zgromadzenia Założycielem. Dekret J. K. Mci, porównyując nagrody zgromadzenia Nauczycieli XX. Piarów, z temi, które inni szkół Professorowie odbierają, przeznaczając opatrzenie wysłużonym, utrzymał to chwiejące się, i ciężarem niedostatku ku upadkowi nachylone Zgromadzenie, które przez swoją użyteczność i zacny cel do, największego poważania, nagród i stopni duchownych, najsławniejsze powinno mieć prawo.

Seminarium zgromadzenia tego, które najwięcej dotąd usposobionych krajowi dostarczyło Nauczycieli, mając być opatrzonym według tegoż J. K. Mci dekretu, nie przestanie kształcić osoby poświęcające się obowiązkom stanu nauczycielskiego.

Izba Edukacyjna dopełniwszy tego, co przeciąg czasu od ięj ustawy, co rozmaite i wielkie przeszkody i trudności, co sposoby w ięj rękę złożone, co nakoniec względ na tymczasowe ustanowienie swoje, dopełnić ięj dozwolily, w oczekiwaniu zawsze utworzenia z Wyroku J. K. Mci,

stałszy i władniejszy Magistratury, chciała ukończyć urządowanie swoje, wzniesieniem na rok idący niektórych w kraju Instytutów, i opatrzeniem ustanowionych, wezwanymi z zagranicy znakomitymi biegłości Nauczycielami. Zamówieni zatem i wezwani zostali do ważnych nauk w Szkole głównej Krakowskiéy i w Liceum Warszawskiem z Akademii Niemieckich, znani z biegłości Nauczyciele.

Co się tycze zaprowadzenia nowych Instytutów, za nieodbitą osądziła potrzebę, wymiesienia na stopień szkoły departamentowéy dotychczasowych szkół w Lublinie. Przyglówna szkoła Krakowska, równie według planu na Departamentową urządzoną została. Podniosła szkołę Podwydziałową w mieście Łomży, tegoż stopnia nową założyła w Hrubieszowie. Nakoniec, na miejsce dawnéy od XX. Benonów w Warszawie utrzymywanej szkoły, wzniosła Wydziałową, tak potrzebną dla licznych w Stolicy uczniów, którzy zbyt napelniali niższe klasy w Liceum i w szkołach XX. Piarów. — Nie przestałaby na tém w zaprowadzeniu w tym roku potrzebnych dla edukacyi ustanowień, gdyby względ sprawiedliwy na trudności czasowe, gdyby boiaźń zawodu w przychodach, ięj nie wstrzymywały. Doświadczyła ich; i z żalem swoim nie może chlubić się tąż regularnością w wypłatach Nauczycielom w tych Departamentach, którą się w dawnych zaszczyca. Rostropność zatem radziła ięj, zostawić dokończenie dzieł tych przyszléy Dyrekcji.

Ta Magistratura, której tak wysoki cel, tak święte obowiązki, wielkie ma do dopełnienia poruczone dzieło. W rozdziale Władz i części Rządowych, straż praw, siła narodu, jego bezpieczeństwo, jego źródła i sposoby powierzone są, godnym do kierowania niemi urzędom i urzędnikom; Jęj oddane są przyszłe narodu losy, w ięj ręce złożony zbiór wszelkich przyrodzonych w narodzie zdatości, do ich dobycia, rozwinięcia i udoskonalenia; i że tak rzec można, ięj oddana jest siła jego moralna.

Ta nowa Magistratura, ma przed sobą ważną do uzupełnienia przedmioty. — Dokonanie dzieła instrukcyi publiczney, przez zaprowadzenie wkraia Instytutów potrzebnych, utworzenie praw, ustanowienie porządku, stopni w hierarchii szkolney, uzacnienie stanu nauczycielskiego, przez zyskanie dla niego słusznie należnych, a uszanowanie jedności nagrod, opatrzenie troskliwe w wieku do pracy niezdołnym, a przez to zachęcenie sposobiących się do tego stanu: Te i inne ważne dla dobra edukacyi ustawy, oczekują ięj starań, do których w części przysposobione od poprzedzających siebie Magistratury, w następstwie odbierze przygotowania.

Izba Edukacyjna za najmilszą poczytanie sobie tę chwilę, w której oddaną pielegnowaniu swojemu, w naytrudniejszych czasach, edukacyą publiczną pilnie zachowawszy, ile sposobność dozwoliła, ulepszoną w ręku Rządu i od niego Magistratury ustanowionęj, złożyć może.

Kończąc zdanie sprawy z urzędowania Izby Edukacyjney, zżalem uyrzałbym przerwanie ięj, tak chwalebnie zaczętych dla edukacyi czynów, gdybym nie widział, że tym samym osobom poruczone są dalsze nad nią starania z przydaniem, i z towarzyszeniem z niemi znakomitych z światła, nauki i obywatelstwa mężów. Wątpić nie można, iż wspólnie odpowiedzą oczekiwaniu narodu i ufności Monarchy, który poświęcając prace i trudy dobru powierzzonego sobie narodu, walcząc dzielnie z przeszkodami opierającemi się obecnemu jego szczęściu, i kłiwiey dogadza sercu swemu, zwracając bacność na następne czasy, i z większą otuchą przyszłą narodu opatrując pomysłość.

PRZYPI SKI.

- a) Fundusze szczerze nadane zakonowi XX. Jezuitów, któremu oddana była edukacja publiczna, a którego supressya przed Seymem 1773 nastąpiła, były w rękach dzielących Polskę, narzędziem i nagrodą zepsucia domowego, i byłyby się stały zupełnie łupem chciwości, gdyby miłość nauk Stanisława Augusta, i troskliwość kilku enotliwych Obywatelów, o edukacyą narodową, przez upadek zakonu opuszczoną, nie skłoniła Seymu do oznaczenia od dóbr rozdanych, szczerpłey na ten cel opłaty. — W jakiej ilości i stosunku te opłaty od wartości dóbr ustanowione były, okaże się z przyłączenia tu lustracyi niektórych dóbr w różaych stronach kraiu, przez Komiszą rozdawniczą ocenionych, i opłat z nich na edukacyą ustanowionych: n. p. w Powiecie Kaliskim, dobra Zawody, mające chłopów 22, ocenione zostały wartości zł: pol: 10,904 gr 5. od których procent po zł: pol: 4 gr: 15, czyni zł: pol: 490 gr: 21, dla funduszu edukacyynego. W Sandomirskim wieś Giérlachów, chłopów 14, wartość dóbr 5,555. W Ziemi Nurskiej, wieś Bossewo, chłopów 19, wartość zł: pol: 24,444, po zł: 4 gr: 15 od sta, czyni zł: pol: 1,100, na fundusz edukacyyny.
- Przecież z dóbr tych i tym sposobem ocenionych Komis: Edukac: miała rocznego przychodu w Koronie i Litwie zł: pol: 925,217. — Kapitały

- Poiezuickie pewne i likwidowane wynosiły 7,201,725.
- Przydawszy do tego osobne fundusze Akademii Krakowskiéy, osobne Wileńskiéy, osobne zakonu XX. Pilarów, tudzież szczególnym Instytutem na edukacyą ubogich, w licznych bur-sach, konwiktach, alumnatach, i t. d. zapisane. okaże się jak wielkie fundusze w Polsce były poświęcone edukacyi młodzieży.
- b) Uwagi nad tém bardzo dobrze są wyluszczone w piśmie JX. Szweykowskiego pod tytułem: „*Uwagi nad wyższemi Szkołami Polskimi w porównaniu do Niemieckich.*“
- c) W tę summę wchodzi fundusz na dwa korpusy kadeckie, wynoszący rocznie ogólną summę zł: pol: 223,499.
- d) Między Lyceum Warszawskiem od siebie założoném i innemi Gymnazyami, Rząd przeszedł tę oznaczal różnicę, iż w pierwszym, z powodu brakniący w tym kraiu szkoły głównéy, chciał wynieść niektóre umiejętności do wyższego stopnia; zamyslał nawet o założeniu przy témże Lyceum ogrodu botanicznego i t. d.
- e) Rząd Pruski na prawym brzegu Wisły, oprócz niektórych elementarnych szkół, wzniesionych w miastach, i oprócz urządzenia szkoły w Plocku, nic więcéy dla edukacyi nie uczynił.
- f) Ten los okazywał się Nauczycieli w szkołach Kaliskich i Plockich, stan ich był daleko różny od stanu szkół w Warszawie i Poznaniu. Pod-

niosła te szkoły Izba Edukacyjna, poprawiając zbytnie szczerze Professorom opłaty.

g) Rektorem téj szkoły, mianowany był JX. Szwejkowski znany z pisma o edukacji wyższej wspomnianego.

h) Na Rektorstwo téj szkoły, przesłany został JP. Schirmer, rodem z Poznańskiego, który doskonalił się w naukach w Akademii Frankfortskiej.

i) Obywatele w okolicy mieszkający, na wezwanie Rektora JX. Falkowskiego, gorliwie do stanu Nauczyciel: przywiązanego, kosztem swoim przyłożyli się do przysposobienia miejsca na szkoły.

jj) Z ukontentowaniem Izba Edukacyjna świadkiem była na popisie Lyceum Warszawskiego, iak dway Professorowie JP. Stefazyusz literatury Greckiej i Lacińskiej, JP. Beicht historii, wraz z uczniami pierwszych klass, zdawali examen z nauk i języka narodowego. Strata świeża drugiego przez zgon wczesny, jest rzetelną dla nauk szkoda.

k) Wysłani za granicę są: JP. Tomaszewski do Freyberga, na naukę mineralogii, JP. Kitajewski do Berlina na chemią, gdzie przebywszy dwa lata odebrał w tym roku zlecenie od Izby Edukacyjnój udania się do Paryża, dla doskonalenia się dalszego w téj umiejętności. JPau Szubert przykłada się od dwóch lat w Paryżu do nauki roślin, JPau Huisson doskonalił się tamże w wyższej matematyce, a JP. Brodowski w rysunkach.

l) Imiona zacnych Lekarzów, którzy od dwóch lat bezpłatnie a pilnie dawali nauki w szkole lekarskiej w Warszawie, godne podania do wiadomości publicznej, są następujące:

1mo. Professor fizyologii, patogenii, i materij medyki, JP. Dziarkowski, Dziekan wydziału lekarskiego.

2do. Professor chemii i farmacji, JP. Celiński.

3tio. ditto chirurgii lekarskiej, kursu operacji i sztuki babienta, JP. Czakiński.

4to. Professor terapii ieneralnej, specjalnej i kliniki JP. Wolff.

5to. Professor anatomii, bandażów, medycyny policyjnej i prawnej, JP. Brandt.

6to. Od roku Professor Licei JP. Zabellewicz daie logikę, metafizykę, Psychologią i antropologią.

7mo. Od pół roku zastępując Dziekana JP. Professor Freyer, daie materiją medyki i formularę.

Osoby nauczające płatne.

1mo. Professor historii naturalnej, JPau Hofman zł: pol: - - - - - 3,000.

2do. Prosector rozczłonkowania, JPau Weiss, złot: pol: - - - - - 2,400.

Mysła było Izby Edukacyjnój, odnowić pożyteczną dawną Komisję ustawę, wzywając miasta, ażeby młodzież własną na koszcie od siebie przeznaczonym na naukę przy téj szkole utrzymywały; Za ogłoszeniem zamysłu tego, któremu dom na miejsce od siebie przynależało, znalazła w miastach przez pamięć dawną użyteczności wielką chęć i łatwość; lecz

z powodu okoliczności czasowych, wielka w wykonaniu trudność; dalszemu więc czasowi przyprowadzenie do skutku tu i w Krakowie, tak pożyteczną ustawę oddała.

m) Summa Dekretem J. K. Mci, na pierwsze koszt założenia szkoły lekarskiej w Warszawie wynosi zł: pol: 19,000

n) Ta opłata wynosi od jednego Kadeta pensjonarza zł: pol: 1,200 na rok, a to stosownie do kosztu, który na Kadeta funduszowego wypada, to jest:

1. Od stołu miesięc: po zł: pol: 33, rocznie zł:	396.
2. Na pranie bielizny po zł: 4	48.
3. Szuwaks i szczotki,	12.
4. Kurtka 1, 2 pary spodni i kamiz:	61.
5. Kaszkiet,	12.
6. Obuwie całe,	42.
7. 3 Koszule,	24.
8. 3 Pary pończoch,	9.
9. 3 Chustki do nosa,	6.
10. 3 Chalsztuki czarne,	2.
11. Różne naprawy munduru,	24.
12. Posługaczowi,	36.
13. Książki, papier i inne potrzeby do nauk, świece, oley i drzewo,	144.
14. Kommandantowi korpusu,	100.
15. Podkommandantowi,	50.
16. Guwernerowi mającemu dozor po zł: 9 na miesiąc,	108.
17 Na extraordynarya,	126.

Summa ztot: pol: 1,200.

o) Przydać do tego trzeba szkoły Kolonistów, których liczba tak jest mnoga, jak ich liczne w kraiu osady.

p) Osoby Towarzystwo elementarne składające są: JPan Linde Rektor Lyceum Warszawskiego, Prezes Towarzystwa Elementarnego; JX. Kamiński, Rektor konwiktu S. P. w Warszawie; JX. Czarnecki, Rektor Szkół Piarskich Warszawskich, Autor tłumaczenia dzieła o ednkacyi publiczney Niemeiera. JX. Bystrzycki, Professor fizyki S. P. JX. Dąbrowski S. P. Professor matematyki w Lyceum Warszawskiem i u Xięży Piarów, JP. Stefazyusz Professor literatury Greckiej i Lacińskiej w Lyceum Warszawskiem, JX. Szweykowski, wprzód Rektor Lyceum w Sędnach, teraz Professor literatury Polskiej w Lyceum Warszawskiem.

q) Plany nauk na szkoły Departamentowe, Wydziałowe i Podwydziałowe, z wewnętrzną tychnie organizacyą, znaydować się będą w drugiej części zbioru ogólnych urządzeń Izby Edukacyney, która wkrótce wydać z druku. — Co się zaś tyctze etatów stosownych do tychnie planów, wzór ich tu się podaje.

Etat Szkoły Departamentowey:

Zamyka Professorów siedmiu wraz z Rektorem, czterech Nauczycielów czyli metrów, języków i rysunków, Nauczyciela Religii, i Weterana do musztry.

Pensye.

Rektor i razem	1wszy Professor,	zł: pol:	4.200.
	2gi	—	3 900.
	3ci	—	3.600.
	4ty	—	3 300.
	5ty	—	3 000.
	6ty	—	2,700.
	7my	—	2 700.
	1wszy Nauczyciel	—	1,800.
	2gi	—	1,800.
	3ci	—	1.200.
	4ty	—	1,200.
	Nauczyciel Religii,	-	600.
	Weteran do musztry,	-	60.

Te pensye odmieniają się według okoliczności miejscowych lub osobistych.

Koszta na opał, reparacyę, stróża i extraordynarya, - - - - - zł: 2,990

Na Kollaboratorów, bibliotekę i instrumenta, przydać się opłata od uczniów 120, rachując po zł: pol: 24, - - - - - zł: 2,880.

Summa zlot: pol: 35 930.

Etat Wydziałowéy Szkoły:

Professorów czterech wraz z Rektorem, dwóch Nauczycieli czyli Metrów, Nauczyciel Religii i Weteran do musztry.

Pensye.

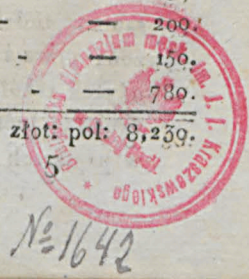
Pensye.

Rektor razem	1wszy Professor,	zlot: pol:	2,500.
	2gi	—	2 400.
	3ci	—	2,200.
	4ty Elementarny na składkach Towarzystwa Szkolnego	1,200.	
	1wszy Nauczyciel języka,	1,700.	
	2gi — rysunku,	1,200.	
	Nauczyciel Religii,	150.	
	Weteran do musztry,	60.	
	Opał, biblioteka, i extraordynarya,	1,800.	
Summa zlot: pol:			12 690.

Do funduszu z kassy szkolnéy wyznaczonogo, wchodzi w tę summę opłata od uczniów, licząc 60 po zlot 18.

Etat Szkoły Podwydziałowéy:

Prorektor razem	1wszy Professor	zlot: pol:	2.400.
	2gi	—	2.300.
	3ci	— Elementarny	
	na składkach Towarzystwa szkolnego,	zł: 1.000.	
	Nauczyciel języka pogranicznego,	— 1,200.	
	— Religii,	- - - 150.	
	Weteran do musztry,	- - - 50.	
	Drzewo na opał,	- - - 200.	
	Stróż,	- - - 150.	
	Na bibliotekę i extraordynarya,	- - - 780.	
Summa zlot: pol:			8,230.

Do funduszu z kassy szkolnéy, przydaie się opłata od 40 uczniów, po złot: pols: 12, rachowana.

r) Towarzystwo Elementarne, ustanowione w roku 1810 w miesiącu Maiu, zajęło się ciągłą pracą nad układaniem Dzieł Elementarnych i podawaniem ich do potwierdzenia Izbie Edukacyjnéy. Oprócz tego poleczone sobie miało roztrząsanie i czynienie uwag nad niektórymi projektami, tyczące się ogólnych Edukacyjnych Ustaw. Dzieła Elementarne do wszystkich nauk szkołom przepisane, lub przepisac się mające, są następujące:

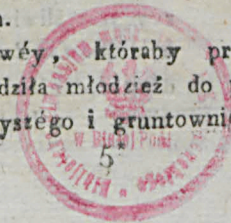
Co do Religii. 1mo, Katechizm Historyczny mniejszy Fleurego na 1wszą i 2gą klasę — 2do, X. Bielskiego Historia Starego Testamentu i Obyczaje Izraelitów z Fleurego na klasę 1szą i 2gą. — 3to, Historia nowego Testamentu przez X. Bielskiego na klasę 3cią. — 4to, Fleurego Obyczaje dawnych Chrześcian przez X. Bielskiego na klasę IV. — 5to, Katechizm większy Fleurego tłumaczenia X. Bielskiego na Klasę III. i IV. — 6to, Historia Kościoła powszechnego przez X. Bielskiego na klasę V. i VI.

Co do języka Narodowego. Nauka czytania i pisania, tudzież początkowych rachunków, ułożona przez ś. p. JP. Wolskiego już dawniey na użytek szkół i klas początkowych wyszła z druku, który zalety w czasie iéy ogłoszenia w papierach publicznych wyrażone zostały.

Ułożeniem dzieła do czytania dla uczniów pierwszey klasy, a mianowicie dla ludu wiejskiego, zamykającego istotnie potrzebne dla niego wiadomości, zajmuie się JX Szweykowski, w którym między innemi rozdziałami, przepisy o chowie bydła, napisane na wezwanie Izby Eduk: przez JP. Gloca umieszczone być mają. Tenże zatrudnia się wydaniem Grammatyki Polskiéy i Grammatyki Łacińskiéy. — Dzieło Grammatyczne JX. Kopczyńskiego, który pierwszy mowy naszéy uczynił doskonały zbiór, który prawidła iéy, w niéy saméy sledził, onych dostrzegł i objawił, zawsze iak Dzieła Klasyczne Szkołom Narodowym są poświęcone.

Wybory poezyi w 5ch częściach, u JXX. Piarów dawniey wydane, skoro według zamiaru wyiątkami różnych znakomitszych Pisarzów Narodowych w prozie iak w rymie pomnożone zostaną. Ale dzieło przepisujące prawidła wszelkiego rodzaju Literatury, zastosowane do naszego języka, i w nim wystawiające nayslepsze wzory i podające przepisy, może być tylko dziełem czasu i usilności zgodnéy Pisarzów do wicipem, poprawnością i smakiem celujących. Tymczasowie rys krótki Literatury Polskiéy gotuje dla klasy 6téy JP. Bentkowski, Professor w Liceum Warszawskiem.

Ułożenie Historii Narodowéy, któraby przez wszystkie klasy prowadziła młodzież do poznania, coraz obszerniejszego i gruntowniejszego

szego dzieł w krajowych, któraby zamykała to wszystko w obrazie zwięzłym, co tylko zastanowienia jest godne, i co umysł młodego przywiązać i usposobić może, do rozważania wypadkami Narodowemi; Dzieło takowe gotnie Szkołom Narodowym JX. Czarnecki Rektor Szkoł Piarskich Warszawskich, z przydaniem na końcu wiadomości o dziełach i Pisarzach tak domowych jak zagranicznych, w których obszerniejszą wiadomość dzieł Narodowych czerpać można.

Co do umiejętności dokładnych. Geometrya od iszedy do 4tęj klasy ułożona przez JX. Dąbrowskiego, znanego z biegłości w Matematycznych umiejętnościach, a mianowicie z rzadkiego daru uczenia, i korzyści uczniów w Zgromadzeniu JXX. Piarów i w Liceum Warszawskiem Nauczyciela. W dziele swoim, łączy on sposób analityczny z syntetycznym, utrzymuje nieprzerwany związek między podaniami, łącząc w tłumaczeniu się krótkość, zwięzłość i jasność. Dzieło tego w pierwszey części ukończone wkrótce z pod prasy wyjdzie. Utworzeniem drugiey części dla 5tęj i 6tęj klasy zajmuje się tenże autor.

Arytmetyka przez JX. Przybylskiego Profesora w Szkole Departamentowey Poznańskiéy, w której szczęśliwie użył sposobu przez Kondyliaka w dziele *La langue des calculs* podanego, według żądania Izby Edukacyjney uzupełniona, wkrótce z druku wyjdzie.

Dzieło praktyczne Geometrii poleczone zostało JP. Głuszyńskiemu.

Geometrya dla Szkół Wydziałowych przez JX. Przybylskiego.

Algiebry część pierwsza jest w rękopismie, dzieło wzyż wspomnionego JX. Dąbrowskiego, a druga część z tego pióra spodziewana.

Co do Nauk Fizycznych. Do Historii Naturalnéy wybrane jest dzieło przez wszystkie niższe klasy służyć mające, pod tytułem: *Traité Elementaire d'Histoire Naturelle par Dumerill*, którego tłumaczenie poruczone JP. Kuberskiemu Guwernerowi w Korpusie Kadetów Kaliskich, młodemu Nauczycielowi, okazującemu w przesłanych probach wielką do téj Nauki chęć i sposobność. Na czele tego dzieła zlecono mu umieścić rys krótki Historii Naturalnéy, wycięty z dzieła Funcka.

Nad Mineralogią podług Brognarda pracuje JPan Skrocki, Nauczyciel w Liceum Warszawskiem.

Co do Fizyki, która tak ściśle z Chémią zawiera związek, wspólnie z nią jednemu autorowi oddaną jest. Przełożenie zatem dwóch dzieł Elementarnych Fizyki przez Libesa, i Chemii przez *Bouillon la Grange*, nikomu sprawiedliwiey poleceném byź nie mogło, jak JXdzu Bystrzykiemu.

Do Jeografii powszechnéy w względzie Matematycznym, Fizycznym i Politycznym dzieło ułożone po Niemiecku przez śp. JP. Beichta Profesora w Liceum Warszawskiem, a przetłuma-

zione przez JP. Werbusza, równie Professora Liceum Warszawskiego, dla Szkół przepisane zostanie.

Rys krótki Historii Powszechny jest w robocie JX. Dobrowolskiego S. P.

Loika u JX. Przeczytańskiego Prowincyała S. P. *Co do języków uczonych.* Nad Gramatyką Łacińską pracuje JX. Szweykowski Professor Liceum Warszawskiego.

Tirocinium. Linguae Latinae ad usum imae et 2dae Classis, przez Gedyka; stosownie do potrzeb szkół naszych poprawione przez JP. Stefazyusza Professora Liceum Warszaw: i JX. Czarnieckiego Rektora szkół Piłarskich Warszawskich, już jest wydane.

Równie iak Chrestomatya, czyli wypisy z autorów Łacińskich, wydane przez Gedyka na klasę 3cią i 4tą; przerobiona przez tychże Nauczycielów.

Dykcjonarz Łacińsko-Polski ma być ułożony przez JX. Pomorzka S. P. Polsko zaś Łaciński przez JX. Laubera Rektora szkoły Podwydziałowy Warszawski.

Do języka Greckiego wskazane są dzieła następujące: Tirocinium secundum Jacobianum cum vocabulario uberrimo, tudzież Epitomen Butmani Grammaticae ad usum Linguae Polonicae accommodatum.

Co do języków żyjących Do Francuzkiego przyięta jest tymczasowo Grammatyka JP. Wajllego, tłumaczenia JX. Kamińskiego; nad udziałem

Grammatyki na klasę 3cią, tudzież nad ułożeniem Chrestomatyi na wzór Noela i Siferta, pracuje JP. Rousseau, Profes: Liceum Warszaw: Słownik Francuzko-Polski układa JP. Chopin, a Słownik Polsko-Francuzki JP. Cochet Nauczyciele Liceum.

Do Niemieckiego, Grammatyka JX. Kamińskiego z niektórymi odmianami i dodatkami jest przyięta.

Książkę do czytania na 1wszą klasę, tudzież Chrestomatya, grammatykę i słowniki dla klas wyższych, iako też zbiór Literatury Niemieckiej stosowniejszy do pożytku i pojęcia Narodowy młodzieży, niżli jest JP. Pelitza, ułożyli JPP. Stefazyusz i śp. Beicht Professorowie. Słownikiem zaś Niemiecko-Polskim zatrudnia się JP. Zabellewicz Professor Liceum Warszaw:

Że w szkołach Wydziałowych i Podwydziałowych Nauki bardziej do rzetelnego pożytku, do codziennego użycia skierowane być mają, stąd wynika, iż w niektórych umiejętnościach osobne dzieła więcey praktykę, niżeli teorią mające, z czasem utworzone zostaną.

Towarzystwo Elementarne po wymienieniu dzieł tych, które dla nauk uczniów służyć mają, podało wyszczególnienie dzieł, które dla nauki samychże Nauczycielów i doskonalenia się dojrzałych uczniów, w zbiorze książek przy każdej szkole znajdować się powinny.

Do tego przydało spisanie koniecznych przy każdej szkole narzędzi, machin i zbioru

rów, wskazując oraz sposób, jakim łatwiej i taniej szkoły w nie opatrzyć będzie można.

3) Damy składające Dozory Szkolne w Departamentach:

w Departamencie Warszawskim —

- z Lubomirskich Potocka.
- Isabella Xżna Czartoryska.
- Marya z Czartoryskich Xżna Wirtemberska.
- Maryanna Gutakowska.
- Tekla Łubieńska.
- Józefa Kicka.
- Isabella z Grabowskich Sobolewska.
- Isabella Hussarzewska.
- Therese de Lafontaine.
- Louise Gudeit.

B. Wolffowa.

A. Diehlowa.

S. Thys.

- Z Dzierzbickich Czarnecka.
- Rutkowska.

w Departamencie Krakowskim:

- z Wodzickich Małachowska.
- z Jabłonowskich Trzebińska.
- z Dębowskich Wodzicka.
- z Kossakowskich Wielopolska.
- z Męcińskich Stadnicka.
- z Bielińskich Myszkowska.
- z Niedzielskich Żdzeńska.

w Departamencie Lubelskim:

- Isabella Xieżna Czartoryska.
- Jenerałowa Kamieniecka.

- Hrabinia z Tarnowskich Scypionowa.
- z Rostworowskich Potocka Półkownikowa.
- z Narbutow Dembowska.
- Rulikowska.
- Grzymalina.
- z Kraiewskich Rastawiecka.

w Departamencie Kaliskim:

- z Małachowskich Biernacka Kasztelanowa.
- z Myszkowskich Wichlińska.
- z Wierzchlejskich Mikorska.
- z Stokowskich Otocka.
- z Stokowskich Biernacka.

w Departamencie Poznańskim:

- Działyńska Woiewodzina.
- Krzyżanowska.
- Węgorzewska Jenerałowa.
- Mycielska Woiewodzina.
- Jaroszewska Prezesowa.
- Niegolewska Stolnikowa.
- Szczaniacka Sędzina.
- Roznowska z Wybickich.
- Janowa Pruska.

w Departamencie Bydgoskim:

- Gliszczyńska Prefektowa.
- Służewska Inspektorowa Poczty.
- Zumpfort Radca. Prefekt.
- Leuner Inspektorowa Dyrec. Skarbu.
- Merzycka z Wierzbia.
- Sokołowska Starościna z Dębia.

Górniewiczowa z Wrocławka.
 Wolska Starościna z Sciborza.
 Kościelska Podprefektowa.
 Zakrzewska Radz: Dep: z Modliborzyc.
 Grąbczewska Podprefektowa.
 Zielińska.
 Płaskowska.
 Hoffmann.
 Kruszynska z Naury.
 Działowska z Turzna.

t) Konstytucya 1775. titulo: Urządzenie Dóbr po-
Jezuickich. — § V. „Gdyby privilegiatus od
 „ Nas Haeres Dóbr, nie zapłacił punktualnie na
 „ termin wspomniany przypadający od siebie
 „ raty, Komm: Edukac: za wiadomością o tem
 „ od Kassjera lub ab assignatorio, iż tych i tych
 „ Dóbr Contingens nie odebrał, awizować dłu-
żnika będzie, a gdy in spatio óciu Niedziel
tenże contingens nie zapłaci, Sekwestratora
do dóbr wyznaczy; a iak po wyjsciu óciu
niedziel od awizacyi do wyznaczenia Sekwe-
stratora przyydzie, ten sine ullo Juris proces-
su, adhibito brachio militari z Woyska Rptéy,
też dobra odebrać i końcem exigendi prae-
fati contingentis trzymać będzie: a gdyby
Uprzywileiowany Dziedzic, przed nastąpie-
niem drugiéy Raty z sekwestracji dóbr nie
uwolnił, w tym przypadku Komm: Edukac:
będzie miała moc też Dobra deklamować pro
Vacantibus, i komu inszemu za otrzymanym
przywilejem Królewskim w Dziedzictwo od-
dać.

Art: 6. „Na Dobra Ziemskie post extinctam
 „ societatem oddane, długów zaciągać nie będzie
 „ wolno pod utratą summy na te dobra umie-
 „ szczony; tudzież w rozdział na części mię-
 „ dzy bracią i krewnemi lub iakimkolwiek in-
 „ nym sposobem, iść nie będą mogły, ale czy-
 „ li to jure successivo na kogo spadną, czyli
 „ a legitimo per Diploma Regium constituto Hae-
 „ rede komu innemu sprzedane będą, zawsze
 „ w takiéy całości przy iednym possesorze zo-
 „ stawać mają, w iakiéy przez Kommissyą do
 „ sprzedania dóbr po-Jezuickich wyznaczoną,
 „ w dziedzictwo podane będą. „

Konstytucya Seymu 1776. titulo Edukacya Naro-
dowa. Pag: 863. „W Interessach o zaległe
 „ z Dóbr i summ procenta punktualnie dwiema
 „ ratami anticipative w półroku do kassy Kom-
 „ missyi Edukacyney na terminie S. Jana i
 „ trzech Królów opłacać się mające, postępo-
 „ wać będzie, taż Kommissya zwyczajem Kom-
 „ missyi Skarbowéy Koronney, o nieopłacony
 „ podatek do Skarbu publicznego. „

u) Konstytucya Seymu Grodzieńskiego w Ru 1793.
 Rozdz: II. pag: 74. — § 12. Wszystkie docho-
 dy funduszu Edukacyney z Dóbr, z summ
 kapitalnych, nadań i zapisów, albo prosto do
 kassy Kommissyi, albo do kassy iakiego Zgro-
 madzenia Edukacyney wpływające, a na ter-
 minie przez Possesorów niewypłacone, win-
 dykowane będą, iak podatki publiczne, sposo-

bem dla Kommissyi Skarbowey przepisany. Za podaną od kassy delatą dochodu, Kommissya Edukacyyna wyda niezwłocznie rekwiizycyą do Kommissyi Woyskowej, o pomoc i Exekucyą woyskową do sekwestru dóbr funduszowych, lub do extenuacyi dóbr Ewikeyynych, a Kommissya Woyskowa, za każdą Kommissy Eduk: rekwiizycyą, takową pomoc i exekucyą winna będzie dostawić

Ktoby w czasie teraz oznaczonym nie uścił się, i dwie raty z dóbr zaległe zatrzymał, takowe dobra przez plus offerencyą komu innemu oddane, a summy kapitalne podniesione będą, a dezolacya dóbr i zaległy procent, na dobrach ewikeyynych poszukiwane będą.

§ 14. Gdyby Possesor dóbr funduszowych przed nastąpieniem drugiey raty tychże dóbr z sekwestru nie uwolnił, od possesyi swoiey odpada. Dezolacya i zaległy procent z dóbr funduszowych, na dobrach ewikeyynych poszukiwany byź ma

§ 15. Gdyby dobra ewikeyyne znalezione były w tradycyi w czasie zesłaney exekucyi do wybierania długu Edukacyynego, Possesor dobra w tradycyi trzymający należytość Edukacyyną, jako dług Skarbu publicznego, a tém samém pierwszy przed innemi długami, za dziedzica dług zastąpi, i wlewek na też sobie ustapioną summę, z strony funduszu Edukacyynego sobie otrzyma; od czego Possesor tradycyyny

zbraniać się nie może, pod odpowiedzialnością w Sądach Kommiss:

§ 17. Do wszelkich Dekretów executionis Kommiss: Eduk: etc. brachium militare zapewniamy, i wszelkie Jurysdykcyje Ziemskie zarekwirowane na piśmie od Rektorów z przesłaniem Dekretu pomoc woyskową wyznaczać będą.

w) Gdyby na te Dobra długi obce dzisieyszym Possesorom zaciągać wolno było, gdyby opłata z nich nie iak podatek prostą Exekucyą odbierać się mający, ale iak dług była uważana i processami dochodzona, na ów czas w mnogich i długich sp. rach zniknęłyby i regularność przychodu Edukacyi i iey fundusze. Za Rządu Pruskiego Regencya Kaliska dozwoliła wprawdzie abusive niektórym Obywatelom na te Dobra zaciągać długi; nigdy jednak Rząd ogólnym Reskryptem takowego pozwolenia nie wydał: okazał nawet, iak dalece dobra te za własność kraiową poczytał, gdy w niektórych zbyt lekkie opłaty podniósł.

x) Izba Edukacyyna miała wyznaczone dwie summy, iedną Dekretem J. K. Mei d. 26 Października 1809 r. na reparowanie wszystkich gmachów Szkolnych, wynoszącą zł: pol: 50,000.—. Drugą Dekretem J. K. Mei dnia 28 Marca 1810 r. wynoszącą 190,000 zł: pol: na zaprowadzenie niektórych Instytutów i na extraordinarynyne potrzeby, iako to na wysłanie za granicę Kandydatów; na założenie Szkoły Lekarskiey w Warszawie; na opłatę Kancellaryi Izby Edukacyy-

néy rocznie 20,000 kosztującéy; etc. etc. etc.
Ogółem - - - - - fl. 240 000.

Z tego wybrała z Kassy Jeneralnéy
kraiovéy na rozmaite potrzeby fl. 20,000

Na wyporządzenie domu na Szkołę
Lekarską - - - - - fl. 9,000.

Na potrzeby teyże Szkoły - - - - - fl. 10,000.

Na Kancellaryą Izby Edu: przez pół-
tora roku - - - - - fl. 30 000.

Na opłacenie dwu-roczone Szkoły
Bydgoskiéy - - - - - fl. 26,000.

ditto. Toruńskiéy fl. 16,000

Z Kassy dochodów Dóbr i Lasów Na-
rod: na rozmaite potrzeby - - - - - fl. 30,000.

Summa fl. 141,000.

Niedobrała zatém - - - - - fl. 99,000.

y) *Lista Emerytow w pięciu dawnych Depar-
tamentach.*

Emeryci w Departamencie Warszawskim,

a). *Ex-Jezuici.*

1. Nagórczewski - - - - - zł. 1728.

2. Kozmiński - - - - - — 1000.

3. Bartsch - - - - - — 800.

4. Wodziński - - - - - — 500.

5. Adam Łabęcki - - - - - — 500.

6. Walenty Maliszewski - - - - - — 500.

S. zł: 5028.

b). *Professorom Emerytom
szkoł zniesionych Akademickich
Warszawskich i Łęczyckich.*

1. Jaslikowski Profess: Łęczy: zł: 1850.

2. Bycharski - - - - - — 1200.

3. Warczyński - - - - - — 1250.

4. Konitzer - - - - - — 600.

5. Sławiński Rektor Warszaw: — 600.

Oprócz tego iako Murgra-
bia pałacu Biskupa Krakowskie-
go zł: 1200 z Kassy Departa-
mentowéy.

S. zł: 5500.

w Departamencie Kaliskim.

1. Mikołay Obrokczyński / zł: 600.

2. Ignacy Bogucki - - - - - — 500.

3. Józef Lenczewski - - - - - — 2000.

4. — Murray - - - - - — 2050.

5. Pozostałéy Wdowie Profes-
sora de Finance z Domu

Murieres - - - - - — 150.

S. zł: 5300.

w Departamencie Płockim:

1. Szymański bywazy Professor zł: 600.

S. zł: 600.

w Departamencie Łomżyńskim.

1. Exprowincyałowi Karwowskie-
mu - - - - - zł: 1000.

2. Sebastyanowi Rudawskiemu — 900.

3	Andrzejowi Rostkowskiemu	—	600.
4.	Piotrowi Wasilewskiemu	—	500.
5	Janowi Pochwałowi	—	600.
6.	Józefowi Dragowskiemu	—	300.

S. zł: 3900.

Emeryci w Departamencie Poznańskim.

a). Ex-Jezuici.

1.	Antoni Baczyński	—	zł: 500.
2.	Jan Lemuński	—	500.
3.	Parée	—	500.
4.	Józef Lipewski	—	500.
5	Franciszek Szczepański	—	600.
6.	Golsteine	—	500.
7.	Adam Tryze	—	500.
8.	Bartłomiéy Zdrojewski	—	600.
9.	Wawrzyniec Dumin	—	500.
10.	Kaetan Grochowicki	—	600.

b). Byli Professorowie
swieccy przy Gymnaz:
Poznańsk:

1.	Bywszy Rektor Przyłuski	zł: 3200.
2.	Chodacki Nauczyciel i Prof.	— 3600.
3.	Skibiński	— 2000.
4.	Wysiekierski	— 1500.
5.	Krawski	— 2333 gr: 10.
6.	Domaracki	— 2300.
7.	Sermouetti	— 1800.
8.	Keller	— 1800.

Sum: zł: 25.833. gr: 10.

Summa ogólna Złot: Pol: 44.161. gr: 10.

Łubo penaye te są z siebie szczuple i sprawiedliwie wysłużone, iednak ogółem Summa na nie jest znaczna i nie może być policzoną między przychody, które Izba Edukacyyna miała sobie oddane na utrzymanie i polepszenie Instytutów krainowych.

z) Założenie, przysposobienie miejsca i wysadzenie Ogrodu Botanicznego za pałacem Kazimierowskim; tudzież wystawienie trepauzu, w nim rośliny, wszystko w tym roku kosztowało Złot: Pol: 9000.

aa) *Lišta Emerytów Szkoły Głównéy Krakowskéy i innych we czterech nowych Departamentach.*

a). Emeryci pobierający pensye stałe Ustawą Kommissyi Edukacyynéy wysłużone, a od Rządu Austryackiego przyznane — stosownie do Art: 1. Reskryptu Izby Edukacyynéy, dnia 23 Kwietnia 1811. r.

1.	X. Zygmunt Włyński	—	zł: 500.
2.	Andrzej Trzciniński	—	4000.
3.	Jan Sniadecki	—	4000.
4.	Felix Radwański	—	4000.
5.	Rafał Czerniakowski	—	4000.
6.	Wincenty Szaster	—	4000.
7.	Jacek Przybylski	—	4000.
8.	Józef Januszowicz	—	4000.
9.	Marcin Fiałkowski	—	4000.
10.	Franciszek Kostecki	—	4000.

11. Antoni Szaster	-	— 4000.
12. Antoni Himonowski	-	— 1200.
13. Jan Stanowski	-	— 600.
14. Józef Leszczynski kleryk Poieżaita	-	— 865.
		<u>Summa zł: 43,165.</u>

b). Emeryci którzy nie dosłużywszy lat przepisanych mają sobie wyznaczone gratyfikacye od Rządu Austryackiego; pobierać je mają jeżeli nie posiadają żadnego Urzędu Edukacyjnego lub Duchownego Beneficium, stosownie do Artykułu 2go wyżéy wzmiankowanego Reskryptu Izby Edukac:

1. Innocenty Koncewicz	-	zł: 1200.
2. Józef Soltykiewicz	-	— 1200.
3. Michał Dymidowicz	-	— 1200.
4. Mateusz Mecherzyński	-	— 1000.
5. Andrzej Markiewicz	-	— 600.
6. Franciszek Słotwiński	-	— 600.
7. — Wolfeill	-	— 4690.
		<u>Sum: zł: 10690.</u>

Emeryci w Departamencie Siedleckim.

1. Albert Cyroński	-	zł: 1000.
		<u>Sum: zł: 1000</u>

Emeryci w Departamencie Lubelskim.

a). Ex-Jezuici.

1. Ignacy Goraiewski	-	zł: 500.
2. Józef Koneiewski	-	— 1200.
3. Floryan Monasterski	-	— 500.
4. — Lubiciewski	-	— 768.
5. Stanisław Piramowicz	-	— 600.
		<u>Sum: zł: 3568.</u>

b). Professorowie w służeni:

1. Anzelm Karoli Piiar	-	zł: 768.
2. Michał Zalewski	-	— 1000.
3. — Wendychowski	-	— 1000.
4. Józef Skorzycki	-	— 800.
		<u>Sum: zł: 7136.</u>

Emeryci w Departamencie Radomskim.

Ex - Jezuici:

1. Kazimierz Krokowski	-	zł: 500.
2. Józef Liszkiewicz	-	— 600.
3. Piotr Straż	-	— 600.
4. — Gostyński	-	— 1000.
		<u>Sum: zł: 2700.</u>

bb) Etat Szkoły Głównéy Krakowskiéy przez Izbę Edukacyjną podpisany na Rok 18^I/₁₂.

Urzednicy wyzsi :

1. Rektor Szkoły Głównéy Krakowskiéy terazniejszy	-	Zł: 6000.
2. Dziekan Wydziału Teolog:	—	2000.
3. — — Prawa	—	2000.
4. — — Lekarsk:	—	2000.
5. — — Filozof:	—	2000.
6. Sekretarz	- - -	2000.
7. Manualista	- - -	1200.
8. Bedelów dwóch	- -	2400.
9. Posługacz Biblioteki	—	800.
10. Koszta Kancellaryi	- —	1000.
11. Na extraordynaryja, to jest na utrzymanie gmachów szkolnych, podatki i t. d. salvo calculo	- - -	21000.

Pensya Rektora ma być 12,000. jeżeli ten ineni przychodził Duchownymi lub Rdzawcyjnemi opatrzonym nie jest.

Sum: zł: 42,400.

NB. Drzewo na opalanie Sal, Gabinetów, Ogrodu Botanicznego, tudzież Urzędnikom niektórym wyznaczone, iako to: Sekretarzowi, Bedelom i dwóm stróżom, iak za Rządu Austryackiego, Urząd Powiatowy z dóbr Akademickich, lub Narodowych dostarcza. —

Katedry.

Wydział Teologiczny.

1. Pismo święte, Hermeneutica, Exegetica Staroego i nowego Testamentu.
 2. Historia Kościelna w całej swéy obszerności.
 3. Teologia Dogmatyczna i Moralna.
 4. Teologia Pastorska, praktyka Plebańska, Obrządek kościelny, Katechetyka i wymowa kościelna.
- Professorowie opłacani są w Seminarium przez Jurysdykcyę Biskupią.
- Dziekan przy Szkole Głównéy jest Wizytatorem i Examinatorem Kleryków ze wszystkich nauk w Seminarium.

Wydział Prawa. —

Pensye.

1. Zasady praw ogólne, prawo natury, Narodów i Ekonomii politycznéy - - - - - Zł: 4000.
2. Kodex Cywilny, Handlowy i Prawo dawne Polskie, Austryackie i Pruskie - - - - - 4000.
3. Kodex kryminalny, konstytucya krajowa, postępowanie cywilne sądowe i kryminal: — 4000.
4. Prawo Rzymskie i Kanoniczne. Z dzienników praw, każda katedra respective wiadomości dawać będzie. — 4000.

Sum: zł: 16,000.

Wydział Lekarski. Pensye.

1. Anatomia i Fyzjologia z obowiązkiem robienia preparatów Zł: 4000.
2. Medycyna wewnętrzna, to jest Patologia wewnętrzna, Therapeutica, Klinika, medycyna legalna i historia medyczna — 4000.
3. Chirurgia czyli medycyna zewnętrzna, to jest Patologia, Therapeutica zewnętrzna, operacya, banasze i klinika zewnętrzna - - - - - 4000.
4. Akuszerya, choroby kobiet i dzieci - - - - - 4000.
5. Nauka Veterinarii z Anatomią porównyującą, Okulistyka, Dentystyka - - - - - 4000.
6. Hygiena, materies medica i pharmacya z obowiązkiem dawania lekcyi Aptekarzom — 4000.
7. Prosektor - - - - - 2000.
8. Na potrzeby Anatomii, Chirurgii, Pharmacyi i Instrumenta - - - - - 6000.

Sum: zł: 32,000.

Wydział Filozoficzny. Pensye.

1. Matematyka wyższa, w całej obszerności z kalkulem dyfferencyalnym, integralnym i waryacyynym Zł: 6000.

2. Matematyka aplikowana do sztuk (Geométrya descriptive) Architektura cywilna, Mechanika, Hydraulika z nauką budownictwa wieyskiego, dróg, mostów, to jest Technologia - - - - - 6000.
3. Fyzyka experimentalna z dozorem gabinetu Fizycznego — 6000.
4. Chemia w całej obszerności z dozorem Laboratorium i preparatorium - - - - - 6000.
5. Botanika i Zoologia, z dozorem ogrodu Botanicznego — 6000.
6. Geologia, Mineralogia, Gornictwo, Metalurgia, Dozymacya, z dozorem gabinetu historyi naturalney - - - - - 6000.
7. Astronomia z dozorem Observatorium i nauką robienia mapp - 6000.
8. Filozofia, Historia filozofii, Pedagogica, Etica - - - - - 6000.
9. Historia powszechna, Jeografia, Krytyka - - - - - 6000.
10. Bibliotekarz i Professor Bibliografii, oraz Historyograf Szkoły Główney wraz z Adjunktem - - - - - 8000.
11. Literatura Polska z porównaniem wzorów literatury Lacińskiej

- Wydział* francuskiéy i Niemie-
ckiéy - - - - - 6000.
12. Język Grecki, literatura Gre-
cka i Łacińska - - - - - 6000.
13. Ogrodnik Botaniczny - - - - - 2000.
14. Pomocnik Professorowi Ob-
seryatorium - - - - - 2000.
15. Na potrzeby dwóch Wydzia-
łów Prawa i Filozofii iako téż
na laboratorium, na bibliotekę,
ogrod botaniczny i extraordi-
naria, salvo calculo - - - - - 21,210.

Sum: zł: 99,210.

1. Na exystujące dwie fundu-
szowe Bursę: iedną zwaną
Strangielską, drugą Jeruzalem
et Philosophorum, na opłace-
nie Seniorów, Czeladzi postu-
gującéy, na reparacye, drzewo
na kuchnię dla Studentów tam
mieszkających - - - - - 6000.
2. Na tak zwane Borkany, czy-
li praemia, albo stipendia, dla
ubogich pilnością i obyczay-
nością celujących, Audytorów
lekcy publicznych, i uczniów
Gimnazyum Krakowskiego - - - - - 6000.

Sum: zł: 12,000.

Summa ogólna Złot: Pols: — 255,465.

cc) Szkoły XX. Piiarów w Xięstwie Warszawskiém
są następujące: — w Warszawie, w Łowiczu,
w Górze, w Wieluniu, w Piotrkowie, w Ry-
dzynie, w Radomiu, w Opolu, w Chełmie,
w Łukowie.

22) Professorowie wezwani z zagranicy, którzy wkrót-
ce przybyć mają, są następujący:

1mo, JP. Hoffmann z Freyberga dla założenia
szkoły Górniczéy przy Szkole Głównej Kra-
kowskiéy.

2do, JP. Raabe Professor Uniwersytetu Wittem-
bergskiego, wezwany na Professora literatury
Greckiéy i Łacińskiéy do Szkoły Gł: Krak.

3tio, JP. Kastner Professor Uniwersytetu Heidel-
berskiego, na Professora Chemii w Liceum War-
szawskiém.

4to, JP. Wideburg Professor w Uniwersytecie
Helmsteckim na Professora Historii Naturalnéy
w Liceum Warszawskiém.

